

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

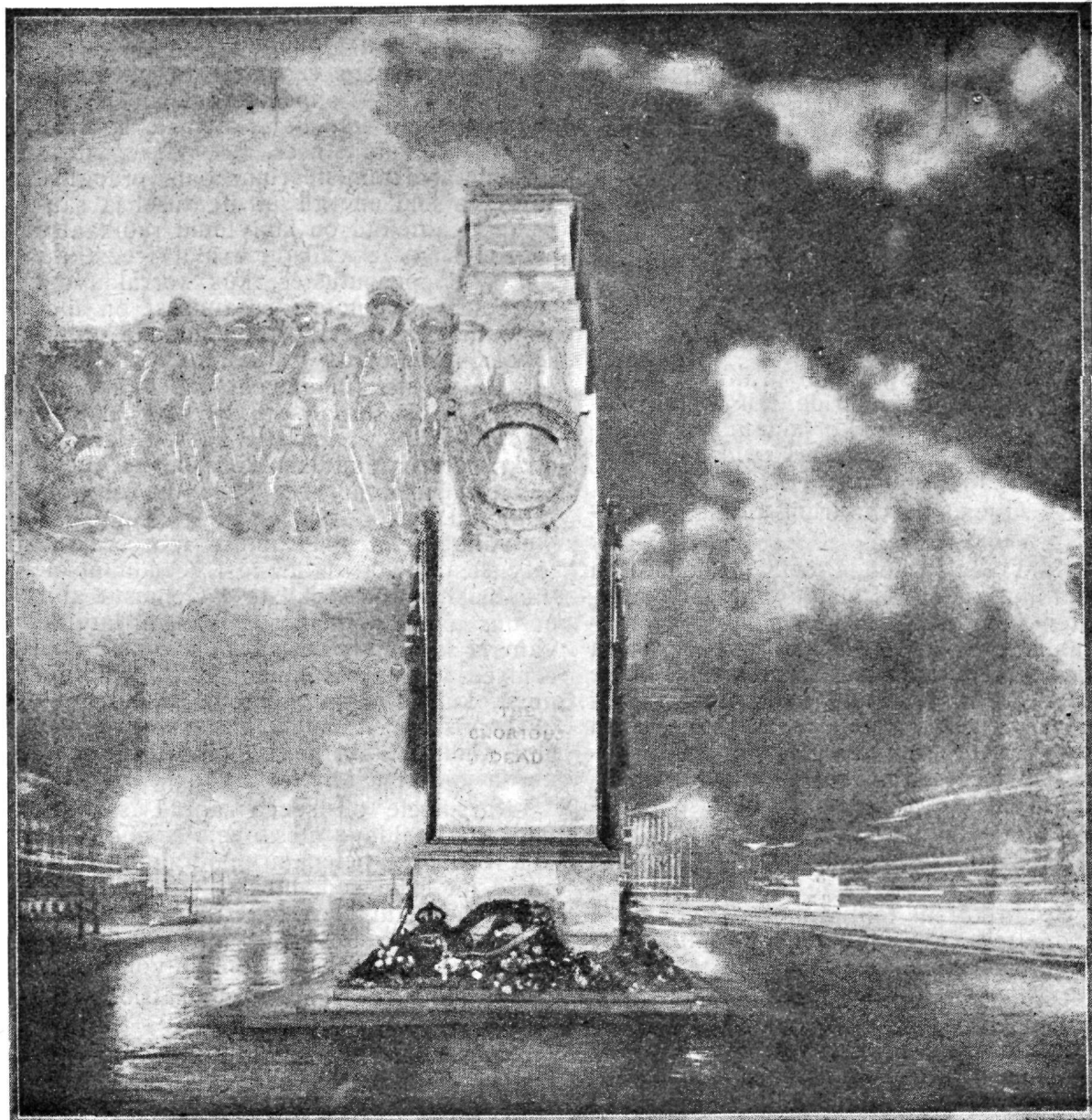

№ 48.

Laupäeval, 26. novembril 1927.

IX aastakäik.

VAHERAHUPÄEVA (11. NOV. 1927. a.) PUHUL, INGLISMAAL.

P. O. O. a. all
LUGEM

Langenute paraad kuuvalgel ööl.

Pilt on võetud „Graphic’ust“ — 12. nov. 1927.

Hind 30 marka.

SISUSTIK: P.-L. Rügemendi ülemate informatsiooni kursused Tartus 3. XI. — 13. XI. 1927. — K-g. Keskkoolide õpilasi Vabadussõjas langenud õpetajate ja õpilaste mälestus-samba avamisel. — Önnesoovid Läti Vabariigi 9-da aastapäeva puhul. — Brigaadikomander Theodor Sudakov. Uus Nõukogude Vabariigi Liidu sõjaväe esitaja Eestis. — Kustas. Pioneer pataljon. — Sõduri kohused lahingus. — Kustas. Kümne aasta eest. Isiklikke mälestusi. — Va. Kust meile kukkusid eestlased? — Veel Saare-, Muhu- ja Hiiumaa vallutamisest 1917. a. okt. — E. M. Ilmasõja sõjariistade vaherahu 9-as aastapäev. — M. L. Jaroslav Hashek: „Vapper sõdur Shwejk'i juhtumused Ilmasõjas.“ — R. Prantsuse raske läbimurde-tank „Char 2C“. — E. M. Grossley Martel'i ühemehe-tank. — Sõjakirjandust. — Bibliograafia. — Kaitseväe elu. — Sõjaväelisi teateid.

Rügemendi ülemate informatsiooni kursused.

Tartus, 3. XI. — 13. XI. 1927.

I. Kursuse ülesandeid ja töö organisatsioonist.

3.—13. novembrini käesoleval aastal korraldati härra Sõjainistri isiklikel juhatusel ja osavõttel Tartus II. diviisi staabi juures rügemendi ülemate informatsiooni kursused. Nende eesmärk, nagu sõjainistri käsikirjas tähendatud, oli:

- a) võimaldada rügemendi ja vastavate üksuste ülematele lähemat tutvumist jalaväe eeskirja II. osa põhimõtete ja selle käsitamise viisidega ohvitseride õppustel;
- b) anda osavõtjatele praktilisi näpunäiteid ohvitseride taliste taktikaliste õppuste korraldamiseks väeosades, tutvustades neid töö meetodilise küljega;
- d) süvendada doktriini ühtlust kaitseväes.

Kuid peale, nõnda öelda, õpetliku ja ametliku külje, oli, nagu härra Sõjainister seda omas avamiskõnes eriti toonitas, kursustel veel eriline, mitte vähema tähtsusega ülesanne — võimaldada meie kaitseväe kõrgematele, kandvatele, juhtidele oma vahel mõneks päevaks kokku tulla, vabalt mõtteid avaldada ühiste küsimuste üle. Oli soodne moment uuendada isiklikke sõprus- ja ühtluse sidemeid, mis meie sõjaväelaste peret üheks tervikuks liitnud Vabadussõja alguse päevilt.

Seega kursus teatud mõttes täitis meie vanemate sõjaväe juhtide seas sama ülesannet, millist püüavad täita teiste elukutsete juures mitmesugused kongressid, päevad jne.

Siin 10 päeva kestvusel ühiselt töötades, ühiselt juttu vestes, ühiselt lõunalaua taga istudes ja vabal tundel koos aega veetes — oli loodud soodne õhkkond selleks, et meeletuletada vanu lahingmälestusi ja mõtteid mõlgutada küsimuste üle,

mis ühised sõjameestele oleviku töös kui ka tuleviku väljavaadetes.

Kuid kursuste eesmärk ei piirdunud ainult sellega — õppemeetodi poolst tähendavad nad uut ajajärku meie sõjaväe juhtide ettevalmistuses.

Kuna sõjainisteerium oma praeguse kõrgema juhi energilisel algatusel ja raugemata tahteõul on läbiviinud radikaalse pöörde sõjaväe väljaõppe alal — eestkätt sõjaväe õppeasutustes, kus korraldavast teoreetilisest ainete käsitisest on ülemindud praktilisele töömeetodile konkreetses olukorras ja raamides, siis osutus hädasti tarvilikuks, et uue töömeetodiga, mida käsitatakse Sv. ü. õppeasutustes ja suvistel õppustel Võrska laagris, oleks tuttavad ühtlasi ka sõjaväe juhid, kes diviisides ja väeosades õppusi korraldavad.

Vähe oleks siin ainult teoreetilisest tutvusest, oli tarvis inimesi veendumusele viia isiklise töö, isiklike kogemuste abil, et uus töömeetod enesest parem, huvitavam ja kiiremalt eesmärki saavutab, kui senised, oli tarvis anda praktilisi kogemusi, kuidas seda meetodi käsitada, — oli tarvis luua vaadete ühtlust õpetamise alal Kindralstaabi ja rivi ohvitseri, vana ja noorema ohvitseri vahel...

Kursustele oli seega antud sarnane tähtis ja laialdane ülesanne. Nende juhataja oli peatahelepanu pööranud seliepeale, et esimesed niihästi oma üldorganisatsiooni kui töö korralduse poolst sarnasteks kujuneksid, mis ülesseatud eesmärgi taotlemist paremini võimaldab.

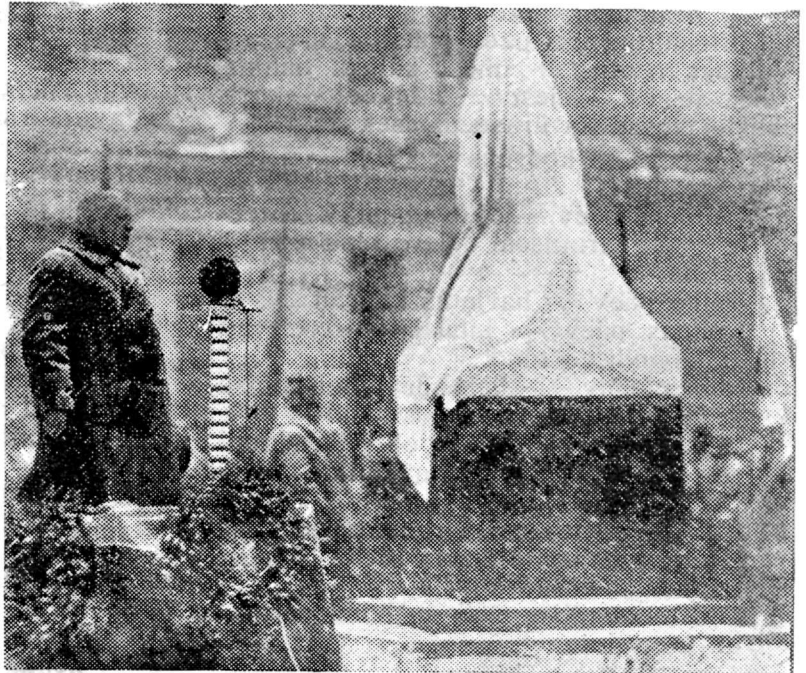
Peatun kursuste organisatsioonilisel küljel.

Kursuste juhtimine oli härra Sõjainistri kogenud ja autoriteetseis kätes, kelle isiklikul osavõttel ja juhtimisel viidi läbi ettevalmistusetööd maastikul ja kaardil.

Eeltöödest oleks nimetada järgmised:

Keskkoofide õpilasi Vabadussõjas langenud õpetajate ja õpilaste mälestussamba avamisel, Tallinnas 13. nov. 1927.

RIIGIVANEM J. TEEMANT avab vabadussõjas langenud Tallinna õpetajate ja õpilaste mälestussamba.

Pühapäeval, 13. nov. s. a. Tallinna reaalkooli platsil tormi ja tuisu käes seisid keskkooliõpilased rivistatult, et austada Vabadussõjas langenute õpetajate ja õpilaste mälestust.

Pidulikkude kõnede lõppedes sammusid õpilased, sõjalise õppuse instruktorite juhatusel, sirgetes ridades mööda Riigivanemast, auvõrastest ja mälestussambast.

See oli kooliõpilastel esimene suurem riviline esinemine peale sõjalise õppuse teostamist keskkoolides. Õpilaste kindel samm noolsirgetes ridades jättis pealt-

vaatajates hea mulje, mis annab tunnistust noorte püüdlikkusest ja tõendab, et sõjaline kasvatus keskkoolides on annud lühikese aja jooksul tagajärgi. Alguks on hea, tuleb tööd jätkata sama hoolega.

Mälestussamba avamisel arutati küsimust, kuid tihendada noorsoo suhtumist avatud mälestussambaga. Tervitav selles küsimuses oleks ühe kohaliku koolidirektori mõte: koguda igal aastal kord pidulikult selle samba juurde keskkoolide õpilasi Vabadussõjas langenute mälestamiseks.

K—g.

- a) teemide ja loengute kokkuseadmine 3.—21. oktoobrini;
- b) maastiku luure 22.—25. oktoobrini;
- d) lahenduste läbiarutamine 26.—29. oktoobrini.

Kursuste õppejõud niihästi õppetöö meetodilise käsituse kui ka sõjalise doktriini suhtes olid omanud ühtlase prantsuse kooli, millel töö ühtluse mõttes suured paremused.

Tööd juhtis ja koordineeris isikliselt kursuste juhataja, tungides kuni üksik-asjadeni omavahelistel juhatusel koosole-

kutel, kui ka täiendades loenguid ja arutusi põhipanevates ja tähtsamates küsimustes gruppide töodel.

Kursuste ruumid, mis II. diviisi staabi juures korraldatud, olid eeskujulikumad väljanägemise, puhtuse ja korra poolest. Sarnast mugavat auditooriumi ja lahedaid eluruume — kursantide tarvis, ei leidu vististe kusagilgi meie kaitseväes ja, kahjuks, ka mitte Sv. Ü. Oppeasutustes.

Kursustest osavõtjad, kes väljastpoolt Tartusse sõitnud, peale kahe, kasutasid

kõik elamiseks kursuste eluruume — olugi et see sunduslik polnud.

Töö kursustel oli jaotatud kahte perioodi. Esimesel tuli arutusele kaitse, teisel pealetung. Mõlema perioodi vahel oli ettenähtud üks päev puhkust, mis tarvilikuks osutus — ühest küljest puhkuseks, teisest küljest — läbivõetud küsimuste paremaks ärasedimiseks.

Iga periood koosnes seega järgmistest tööpäevadest:

Esimene päev — ettevalmistav teoreetiline loeng arutusele tuleva lahingküsimuse üle.

Teine päev — harjutus kaardil.

Kolmas päev — kuulajate iseseisvad redaktsioonilised tööd.

Neljas päev — ülesande lahendamise kontroll maastikul.

Viimane kursuste päev oli pühendatud kursuste juhataja ja grupijuhtide ettekannetele õpiste tulemuste kohta, ühtlasi said antud mõnesugused meetodilised näpunäited selleks, kuidas tuleks õppusi korraldada väeosades.

Töö meetodiline külg mõlemil perioodil oli järgmine:

A. Ettevalmistav loeng.

1. Grupi juhataja omas teoreetilises ettekandes määrab kindlaks need põhimõtted, millistel baseerub teatud lahingtegevus, selgitades oma ettekannet mitnekesiste skeemidega.
2. Näidete varal Ilma- ja Vabadussõjast illustreerib, kuidas teatud printsiipe seal käsitati.
3. Illustreerib antud konkreetse olukorra juures, kuidas ettekantud põhimõtteid praktiliselt ellu viia.

B. Praktiline töö kaardil.

Ülesanne, mis juhatusel poolt kokku seatud ja maastikul kontroleeritud, anti üks päev varem kursuste kuulajatele välja. Enne töö algust viimased olid tutvunud olukorraga ja kandnud selle kaardile — võttes ühtlasi oma lühikese otsuse selle lahendamise kohta.

Näitlik kollektiiv-töö kaardil seisis selles, et grupi juhataja kindla kava kohaselt küsimuste varal juhib kuulajate mõttekäiku, võimaldades igatihele vabalt oma otsust võtta ja arvamisi avaldada, kuni juhataja poolt suunitud ülesande loogilise analüüsi abil jõutakse ühise kollektiiv-otsuse juure, mis käesolevas olukorras kõige otstarbekohasem.

Ülesanded kaardil lahendati brigaadi eshelonis.

D. Iseseisvad redaktsioonilised tööd.

Siin tuli kuulajatel iseseisvalt kirjutada käsud brigaadi eshelonis eelmisel päeval võetud otsuse kohaselt ja ühtlasi vastavate rügemendiülemate käsud brigaadi ülesande täitmiseks.

Redaktsioonitööde läbiviimiseks olid kuulajad jaotatud vastavate üksuste järele, nagu brigaadi ülem, staabi ülem, suurtükiväe ülem jne.

E. Töö maastikul.

Koosnes järgulistest faasidest.

1. Üldine maastiku hinne kahest-kolmest punktist brigaadi eshelonist väljamõeldes, mida toimib alguses grupi juht, pärast kuulajad.
2. Kuulajate iseseisv maastiku luure oma kaardil võetud otsuse kontroleerimiseks rügemendi ja pataljoni eshelonis.
3. Grupi juhataja kontroll ja lõpuotsus kuulajate poolt võetud lahenduse kohta.

Sarnaselt organiseeritud kursustel töötati suure innuga ja omati kogemusi ning õpiseid õppetöökaks väeosades eelseisval talvel.

II. Õpised.

Õpiste valgustamisel pean kiini sellest järjekorrast, kuidas nad esitati kursuste lõpupäeval.

Koostanud T o m b e r g peatus alguses pikemalt ohvitseride õppuste ettevalmistuse perioodi vajaduse juures, tähendades, et ettevalmistus nõuab palju aega ja hulki tööd. Tuleb näha ette kõik, mis tahetakse õppustel võtta harutuse ja arutuse alla; seada üles eesmärgid, valida alad ja õppuste iseloom. See töö on kollektiivne, väeosa ülema juhatusel.

Nii võeti üles kursustel kaitselahingu tegevusel valgustamise alla kuus küsimust:

— Kaitsepositsioonide valik, kusjuures maastik valitud sarnasena, mis võimaldaks mitu lahendust — kutsuks välja elementide igakülgse analüüsi.

— Maastiku luure. Kaardil valitud positsioonide servade jooned tulevad tihti muuta maastiku luurel saadud andmete tagajärjel.

— Eelpositsiooni vajadus. Meie õppetöös uudsus. Ta vajadus era-

Õnnesoovid

Läti Vabariigi 9. aastapäeva puhul 19. XI. 27.

1. Läti vabariigi aastapäeva puhul saatis Sõjaminister kindral Reek Läti sõjaministrile alljärgneva tervitustelegrammi:

„Sõjaministrile, Riga. Läti rahvuspüha puhul tervitan Teid ja Läti kuulust kaitseväge. Eesti kaitseväge rõõmustab südamest ühes oma Läti kaasvõitlejatega lootuses eduka tuleviku peale. N. Reek, kindral, Sõjaminister.“

2. Kindralstaabi ülem, kindral Tõrvand saatis Läti armee juhatajale alljärgneva telegrammi:

„Läti armee juhatajale, Riga. Läti vabariigi aastapäeva puhul surun südamilikult Teie kätt. Usun, et Teie juhtimisel Läti kaitseväge raugemata tahega püsib oma vahipostidel, kindlustades meie kodumaade püsivat iseseisvust. Kindral Tõrvand.“

Kindralstaabi ülem kindral Tõrvand saatis Läti armee juhataja staabiülemale,

*

korraline, dikteeritud ette ülesandega, maastiku iseäraldusega ja olukorraga. Ta peaesmärk — kaitse sügavuse saavutamise.

— Jõudude jaotus. Mitte shabloon: kaks ette ja üks taha. Pidada silmas vastupanupositsiooni ette pideva ja sügava tõkettule vajadust, kus peame vastase pealetungi kinni pidama või hävitama. Varu moodustub vastupanu positsiooni ette pideva tule saavutamiseks määratud ülejäänud jõududest. Määrustikulisi norme võtta võrdlustena.

— Kaitseleikude piirjooned. Raskemaid asju kaitsetegevuses. Nende määramine on eriti tingitud tulekorridoridest.

— Tegevuses brigaadi eselon. Sest kursustel viibivad vanemad väejuhid. Rügementides võtta rügemendi, pataljoni ja kompanii eselonid.

Peale selle tutvustati õppetöö juures kursusiasi õppemeetodiga, mis praegu maksvusel meie sv. õppeasutustes. Ohvitseride õppekavade kokkuseadmisel pidada silmas, et väeosa ei ole kool, kus kõik võetakse läbi, vaid siin tuleb piirduda üksikute küsimuste valgustamis-

kindral Kaleys'ile alljärgneva telegrammi:

„Läti armee juhataja staabiülemale, kindral Kaleys'ile, Riga. Läti vabariigi aastapäeva puhul on minul au Teid ja Teile alluvat staapi soojalt tervitada. Uskuge, et juba aastaid kestnud koostöö saab ja peab kestma ka edaspidi kõige paremas sõbralikus vastutulelikkuses ja arusaamises meie riikide kaitseküsimustes. Kindral Tõrvand, Kindralstaabi ülem.“

Läti kõrgemate sõjaväelaste ülendamine.

3. Läti vabariigi aastapäeva puhul said ülendusi paljud Läti kaitseväge kõrgemad juhid, nende hulgas ühendati Läti armee juhataja staabiülem, kindralstaabi kolonel Kaleys — kindraliks ja Läti merijõudude ja rannakaitse juhataja meriväe kapten Kayserlingk vice-admiraliks.

Nende ülenduste puhul saatsid tervitustelegramme Sõjaminister, kindral Reek, Kindralstaabi ülem, kindral Tõrvand ja merijõudude juhataja kapten Salza.

*

tega, milledes väeosa ülem pannud tähele puudusi ja arusaamatusi. Sellepärast on isegi üleliigne terve õppekava kokkuseadmine kogu õppeperioodiks. Lõpuks kõneleja peatus kaitselahingu printsiibide juures, mis juba üldiselt teada.

Kol-ltn. Jaakson, peatudes veel pealetungilahingu põhimõtete juures, kriipsutas alla, et pealetungija tegevus on tihedas kontaktis kaitsja tegevusega. Ühe tegevus kutsub välja vastavad toimingud teiselt, need on põhja ja lõuna poolused, mis diameetriliselt vastupidises suhtes üksteisega. Pealetungija arvestab ta ees oleva kaitsja tegevusega. — Väeosade juhtimiseks antavad käsud on lühemaks ajaks, kuna direktiivid (instruktsioonid) — pikema aja peale. Prantsuse määrustikud ütlevat, et väejuht üteltu tõtt ja mitte kõike.

Sissejuhatavas loengus puudutatud kontakti mõistet täiendati sellega, et kontakt lõpeb avangardi tegevuse lõpuga (cellahingu — engagement — algamisega). Prantslased ütlevat, et on tarvis tõestuda kontakti suuruses, ta väärtuses. Kol-ltn. Jaakson selgitas pikemalt õp-

puste meetodilist külge, peatudes samuti õppetöö ettevalmistuse perioodi tähtsuse juures. Ülesande kokkuseadjas elab kaks isikut — sinine ja punane, kes juhitud ühest tahtest. Ta peab looma vaenlase tõenäolise, ja mitte sattuda fantaasiasse. — Olukorra loomine on kunst, kus tuleb anda igale tegevusjärgule r a a m i d, m ä r g i d, k a a d e r, o l u k o r d ja ü l e s a n n e. — Õppustel pealetung viia läbi kronoloogiliselt, mitte ühe käelligutusega, lasta esile tulla „a j a l“, ühesõnaga olukord, mis võimalikult sarnaneks lahinguolukorrale, et elada läbi osaliseltki neid tundmusi.

— J. E. II annab kuiva, protokolliliku, ametliku lähtealuse; tarvis seda elustada. Selleks kasutada näiteid ajaloo, kuid ajaloolised näited väärivad ettevaatust. Oli aeg, kus baseeruti ainult ajaloole. Prantslased ütlevad, et ajalugu õpetab palju ja ei õpeta ka midagi. Ei või argumenteerida puhtalt ajaloo: tarvis arvestada ajajärku, relvu, olukorra peensusi jne. jne. — Õppejuht peab panema õpilaskonna aktiiv-seisukorda: kõik tegutsugu, mõtelgu ja lasku väitleda omal intelligentsil.

— Juhil olla mitte karm. Puudulikude väidete või vastuste saamisel igasuguste võtetega suunida õpilasi ise veendumistele. Ühed väljendavad omi mõtteid hästi, teised halvasti, ehkki tal võivad olla väga head mõtted. Ka neid on tarvis panna kõnelema. Lõpuks kol. Jaakson soovitas lähemalt tutvuneda väga hea ja elava teosega: Commandant Gerin „Le Combat des petites unités“, mis varsti ilmuvat eestikeelses tõlkes kindralstaabit.

Kol. Jaanits võttis kokku õpiseid suurtükiväe alal, selgitades, et kaitselahingus nõuti suurtükiväelt rohkem tuld kui ta tegelikult seda suudab. Patarei (välia. kerge) annab tõkketuld 200 mtr. laiusest, tehes 8 pauku minutis. Suurendada seda normi on raske. — Suurtükiväe tuld nõuda vaid sinna, kuhu ei saa tulistada jalaväe relvad, võttes arvesse, et ühe km. laiuse rinde peale tõkketule loomiseks kuluks 4—6 ptr. — Tulistamis-märkide ülesseadmisel pidada meeles, et ühe tuleüksusega võib patarei tulistada 16 märki ja et 16 märki tulistamiseks vajame laskemoona 30 veowankri koormat. — Brigül nõuab tuld ainult tähtsamasse kohtadesse, kuna teised nõuded jätta alamate juhtide hooleks. — Tõkketuled kutsutakse harilikult välja kompülidelt, aga löögid juba vanemalt juhtidelt.

Pealetungil toimida tuleettevalmistust ainult siis, kui on teada vaenlase märgid. — Purustamise ja hävitamise tulesid näha ette vaid tähtsamais kohtades. Peamiselt baseeruda neutralisatsioon-tuledele, tulelöökidele. — Kuulipildujate vastu määrata saatesuurtükke. — Rügement toetab pataljone suurtükiväe tulega vaid teatud lahingjärgude (faaside) ajal, andes selleks ajaks tule patüli käsutusse.

Lõpuks avaldas kolonel soovi, et ohvitseride õppused saaks peetud garnisonide kaupa ühise doktriini saavutamiseks jala- ja suurtükiväe vahel.

Kursuste juhataja kindral Reek omas lõpusõnas, kriipsutas veel kord alla tähtsamaid õpiseid, neid selgitades ja elustades oma vaatevinklist. Ta märkis veel kord kursuste eesmärki, millega taheti anda meetodit õppetööks, et väeosades jätkata Sv. Üh. Õppeasutustes reorganiseeritud õppetööd, kus „t a k t i k a l i s e s t u l a k u s e s t“ on mindud üle tööle, süsteemile. „Kursused on selleks, et ei sünniks lõhet kindralstaabi ja väeosade vahel, vanemate ja nooremate juhtide vahel, kes saanud õpiseid juba uuest koolist, ja et saavutada ühist doktriini. — Meie võtsime teid ja tegime teiega sedasama, mis peate teie tegema väeosades. — Asetage kompülid kompülide ja patülide, ja patülid patülide ja rügülide kohtadele. Iga üksuse ülem peab hästi tundma oma kui ka kõrgema instantsi juhi kohuseid, ainult siis saudab ta saada aru omast ülesandest ja mõista saadud käsku.“

— Õppuste aluseks on eeltöö. On õppused hästi ettevalmistatud, siis ei tule ette teravusi ega pahameelt. Feltöös arvestada aastaegadega — olukorra elemendid erinevad aastaegade kohaselt. — Ärge müüdke anda kõike korraga kätte valgustada tuleb talve looksul ainult 2—4 küsimust. Looa taktikaline veendumus. — Diviiside juhatused annavad üldised juhised õppusteks diviisidele, väeosadelt varem saadud andmete kohaselt. Väeosade juhid esitavad harilikult need küsimused, milledes puudub veel täieline arusaamine. — Meil pole tarvis „г р а в с о л д а т и к и“, meie peame õppima. Selleks heaks eeskuurks viimased „Juhtimise ja side manöövrid“, kus poolte tegevus oli juhitud üldjuhilt, siin ei saa olla „taktikalist ulakust“. — Erilise hoole alla võtta tulekorridoride ja -ruumide mõistete selgitamine; samuti ei ole veel selged vastupanupesade ja -sõlmede mõisted. Vastupanusõlm on vastupanupesade kombi-

Brigaadikomander Theodor Sudakov.

Uus Nõukogude Vabariikide Liidu sõjaväe esitaja **Eestis, Lätis ja Leedus.**

Käesoleva aasta augustikuus määrati Nõukogude Vabariikide Liidu poolt Eestisse, Lätisse ja Leedusse uueks sõjaväe esitajaks Theodor Pauli p. S u d a k o v. Seni meil ja eelnimetatud naaberriikides olnud Nõukogude sõjaväe esitaja brigaadikomander Jean K l o t s h k o lahkus siit teatavasti tema määramise puhul samale kohale Varssavis.

12. novembril tegi brigaadikomander Sudakov tavalised visiidid oma määramise puhul meie Kindralstaabi ülemale ja Välisministrile ning kohaliku diplomaatilise korpuse esitajatele.

Brigaadikomander Sudakov on sündinud Tallinnas 1897. aastal ja õppinud kaks aastat kohalikus reaalkoolis (Peetri reaalkool), kust 12-aastasena lahkus Gatshino instituuti. Pärast instituudi lõpetamist jätkas tema õppimist Petrogradi politehnikumi ehitus-inseneride fakultedis, kust 1916. aastal mobiliseeriti Vene sõjaväkke ja saadeti Pauli sõjakooli, missuguse lõpikuna 1. mail 1917. aastal lõpetas. Sõjakoolist määrati komander Sudakov XII armeesse, 79. Siberiküttide polku nooremaks ohvitseriks, kus võttis osa 1917. a. süvistest lahingutest ja XII armee taganemisoperatsioonidest kuulsas Kuulipildujate mäe piirkonnas.

1918. aasta algul ilmub komander Sudakov demobilisatsiooni puhul uuesti Tallinna, et toeks olla oma lesele emale, kes kogu aeg Tallinnas elutses. Kuid Saksa okupatsioonivõimud interneerivad ta siin ja vabastavad hiljem, kui Tallinnast päritoleva elaniku, kohustusega ennast võrdlemisi tihti Saksa komandantuuris näitamas käia. See ei meeldi Sudakovile ja sellepärast lahkub ta Eestist Petrogradi, et jätkata õppimist politehnikumis.

1919. aasta algul astub Sudakov punaarmeele ja võitleb hiljem Vene val-

Brigaadikomander THEODOR SUDAKOV.

gete vastu Leningradi ümbruses. Sellest ajajärgust on ka pärit tema rinnal olev Punase lipu ordumärk. Poola-Vene sõjas tegutseb komander Sudakov rügemendi ülemana.

1922. aastal lõpetab tema akadeemilised kursused vanematele juhtidele ja määratakse diviisi ülemaks Taga-Kaukasusse, kust hiljem tõuseb Buhaara üksiku armee juhi kohale.

Viimaselt kohalt määrati komander Sudakov Krimmi, 3. diviisi ülemaks, missugusel kohal ka püsis kuni praeguse määramiseni.

natsioon, mis omavahel tulesidemes (tuleplaanis ettenähtud). See ei ole küla, ega mägi, ega mets, nagu seda tihti tõlgitseti. — Määrustikus antud normid on mõõdupuuks, aga mitte shablooniks. — Õppustel tarvis luua realiteet. Realiteedi küsimus on väga tähtis, seda rohkem, et meil on juba palju ohvitseri, kes ei ole veel viibinud lahingolukorras. Kindral

Reek soovib tutvuneda Jüngeriga: „Im Stahlgewitteriga“, mis annab häid õpiseid lahingvälja ilme mõistmiseks.

— Ajaloo kui õpiste allika kohta avaldas härra kindral: ajalugu annab, kuid ka hävitab mõisted. Ajaloo näiteisse viia sisse korrektiivid. Ajalugu ei ole kroonika ega shabloon kasvatamiseks, ta on loogika, mida tuleb mõista õieti. Ta võib

muutuda isegi hädaohtlikuks. Maratoni lahingust realiteedi saamiseks peaksime teadma, kas oli maapind tol korral mudane või kuiv, kas oli ilm udune või päikesepaisteline, kas olid kreeklased enne lahingut saanud lõunat jne., jne. Ajaloo uurimisel tuleb sugereeruda, tungida tõelikkusse ja süveneda peensustesse. — Kust tuli „Marne ime“? Tuli sellest, et radikaalsemate abinõudega pandi seisma prantslaste massiline jooks vaenlase eest sel ajal kui sakslane oli kaotanud juhtimise. Vale oleks Marne võidus näha imet.

Suurtükiväe kohta tähendas kindral ainult niipalju, et siin koostöö saavutamiseks on tarvis jalaväe juhil teada: 16 märki = 30 veovankert. Peale selle jalaväe juhid peaksid olema tuttavad suurtükiväe instruksioonidega, mida kahjuks suurtükiväelased hoiavad oma erialalisteks „saladuseks“.

Veendumus-küsimuse selgitamisel toodi ette sakslasi kes sõjaliselt võitsid Ilmasõja. Kaotus tingitud vaid poliitilistel põhjustel. Sakslane, kes püüdnud mõistusega lapsest saadik spetsialiseerunud teatud alale, pikaldase iseloomuga, shabloonist kinnipidaja, omas kindla veendumuse, vaimu ja usku. Meie peame nõudma, et ka meie ohvitserid tunneksid määrustikkult ja ta vaimu, aga mitte teadma pea-

liskaudselt. Meie peame treenerima inimesi määrustikkude vaimus. Meil peab olema usku!

Peale selle kindral seadis üles küsimused, millised tuleksid võtta lahendusele käesoleva talve õppustel väeosades. Need oleks: 1) Vastupanupositsioon (esimene ja tagumine servad, vastupanupesad ja -sõlmed, eel- ja julgestuspositsioon ja tuleplaan); 2) pealetungilahing (lähenemine, kontakti loomine, engagement (eellahing), kallaletung ja tuleplaan), ja 3) vaieluste küsimus — inimeste iseloom, kuulajate intelligents, veendumus jne., jne.).

Lõpuks kindral Reek kursuste juhatajana tänas oma abilisi ja kogu kuulajakonda kursustel tehtud töö eest.

Peab tähendama, et möödunud kursused osutusid meie vanemaile juhtidele väga kasulikkudena. Tööd tehti suure innu ja hoolega alati heas meeolus. Tihti kerkisid üles elavad vaielused (osa kutsutud välja lektoreilt). Valetati mõtteid ka teiste küsimuste üle (poliitiliste, strateegiliste jne.). Kursusteks ülesseatud eesmärgid saavutati täielikult.

Kursustest võtsid omal soovil osa ka 2 diviisi ülem kol. Kubbo ja suurtükiväe ülem kol. Feofanov. Osavõtt võimaldati ka II diviisi staabi operatiiv-jaoskonna ohvitseridele.

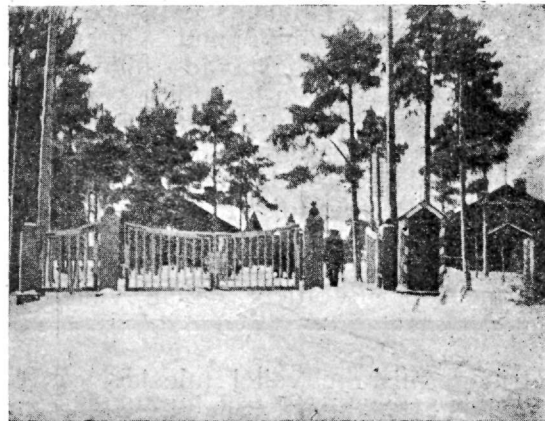
P.—L.

Pioneer pataljon

nühitseb oma aastapäeva 19. novembril. 1918. a. 19. nov. kiriutas kapten Peterson alla esimesele käsukirjale. Tol hetkel oli pataljoni „koosseisus“: kaks ohvitseri, üks tindipott, üks sulepea ja mõni leht valget paberit.

Sellest ajast on möödunud 9 aastat. Nad on lennanud nii kiirelt, et neid pole nagu nähtudki. Kuid ometigi on olnud seas päevi, mis tundusid igaviku nikkusena. Vististi on tehtud palju tööd sarnase innuga ja tuhinaga, et aega näha pole olnud aega... Vististi libiseb mööda sama nägematult ka igavik, kui ta on täidetud rühkiva tööga. Kuid ometi on töö aiamõõd. Ja kui vaadata tagasi üle tehtud töö, siis paistab, et möödunud on mitte 9, ent 99 aastat.

Tööilm. ümbrus ja inimesed mis oli 9 aastat tagasi, tundub praegu võõrastavalt võõrana. Aga ometi olime seal meie

Pioneer pataljoni kasarmud.

ise, ei keegi muu. Olime sarnased sündimata lapsele, kelle ilmaletulemise päev on saanud. Veel ümbritseb ja soojen-

Pioneer pataljon töö.

dab teda ema ihu, veel tuikab ema süda verd ja toitvaid mahlu tema soontesse, veel hingab tema eest ema rind, veel näevad tema eest ema silmad, kuulevad ema kõrvad, tunnevad ema meeled ja mõtleb ema mõistus. Kuid juba tuksub ka tema süda iseseisvalt ja imelikult uinuvad elujõud on valmis ärkama iseseisvale tegutsemisele. Ta peab sündima ilmale, ehk muidu hukkuvad mõlemad — ema ja laps. Nii on loodusvägede salapärane seadus.

Eesti rahvas ei sündinud küll Vene rahvast, nagu yanke inglasest. Selles mõttes on analoogia lapse sünniga puudulik. Eesti rahvas elas ammu muiste kõrget kultuurilist iseseisvat elu, oli suureks poliitiliseks teguriks ja kultuuriliseks mõjuriks keskaegses Euroopas. Kuid tema kultuuri aade pörkas vastamisi tolleaegse Euroopa kultuuri aatega. Need aated olid sedavõrt erinevad, et neid lepitada oli võimata. Kumbki pidi langema. Langes Eesti, sest ta oli väga palju väiksem ja tema seljatagune oli ära lõigatud — tal ei olnud maad ajutiseks taganemiseks, et parandada haavu ja korraldada uueks löögiks enmast. Ta võitles kangelasvõitlust, millist harva nähtud ilmas ja tema langetamiseks pidi pingutama oma diplomaatilisi ja sõjalisi võimeid tolleaegse vaimliselt tsentrali-

seeritud Euroopa poliitiline peastaab enam kui 150 aasta jooksul. See pole luule, see on dokumenteeritud paavstide bullades ja korraldustes ja hulgas teistes dokumentides selgemalt ja täpsemalt, kui teiste Põhja-Euroopa rahvaste tolleaegne elu.

Eesti langes, kuid ei hääbunud. Ta kaotas kõik, kuid jäi ellu. Üks viimastest oli Vene riik, mis surus ta enese sisse, nagu amööb toidu raasukese, ja tahtis teda ära seedida ja ümber töötada oma kultuuri mahlade rikastamiseks, kuid ei suutnud. Ometigi püüdis ta selleks teha kõik, mis võimalik ja riisus Eesti rahvalt kõik, mis rahva rahvaks teeb, jättes ainult ellu väikese arvu inimesi. Rahvast ei olnud enam, ei tohtinud olla juttugi rahvuslisest tahtest, mõtlemisest ja eneseväljendamise võimalustest. Nii sarnanes Eesti rahva olemine Vene riigi piirides sündimata lapse olemisele.

Mälestades oma väeüksuste sünnipäevi, mälestame sisuliselt ikkagi olemist ja päevi enne rahvuslise iseolemise uuestisündi.

Nii pole ma teemist kõrvale kaldunud. Tervitades Pioneer pataljoni tema sünnipäeval, tervitame temas Eesti uuestisündi.

Kustas.

Sõduri kohused lahingus.

(J. E. I §§ 98—103.)

(Järg.)

Iga sõdur peab alati meeles pidama, et ei ole olukorda, millest ei võiks auga välja tulla.

Seepärast igauks, kes loobub võitlusest, selleasemel, et ära kasutada kõik kätte saadavad abinõud visaks võitluseks on vabatahtlik allaandja.

Vaenlase väljatungimine selja taha ei ole ettekäändeks taganemisele, mis võib sündida ainult kirjaliku käsu põhjal korraldatud liikumisege. Kes ilma käsuta ta-

ganeb ja sellega oma kaasvõitlejaid argtusele kihutab, loetakse äraandjaks.

Oma äranägemise järel võivad taanduda ainult lahingu eelpostid, kui nad väljapanemise juures on saanud sellekohase käsu.

Sõdur, kelle jaos kõik kaaslased võitluses rivist välja on langenud, ühineb lähema jaoga. Kes lahingu ajal viibib oma jaost tagapool ilma ülemalt antud kindla ülesandeta on väejuoksik. (J. E. I § 100).

Õige.

Joon. 13.

Tubli ja vapper k.k. sihtur A, kelle kuulipilduja on rikkis, nii et seda lahingu olukorras ja käepärast olevate abinõudega on võimata parandada, ei loobu omast ülesandest vastu panna pealetungivale vastasele V. Ta haarab surmasaanud kaaslase B püssi ja roomab „kohale“, et viia võitlust lõpuni.

Õige.

Joon. 15.

Vahid B, kes tunnevad oma kohuseid, lahkuvad vahipostilt ainult siis, kui nad väljapanemisel postile on saanud vastava käsu ja kui nad ei suuda vastupanna vastase V pealerõhumisele. Taandumistee nad valivad sarnaselt, et liikumisel olla varjatud vastase vaatluse eest ja mitte takistada jagu A vastase tulistamisel.

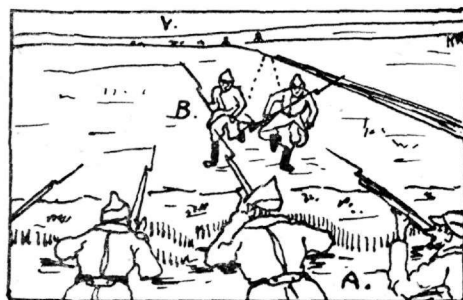
Vale.

Joon. 14.

K.k. sihtur A, kes kuulipilduja rikki minnes, selle maha jätab ja ilma ülema käsuta positsioonilt lahkub, on vabatahtlik allaandja; veelgi rohkem: ta on äraandja. Komistades põgenemisel oma langenud seltsimehe B surnukeha otsa, ei tule tal suure hirmuga meelegi, haarata pihku selle püssi, et võideida edasi kallaletungija vastase V vastu.

Vale.

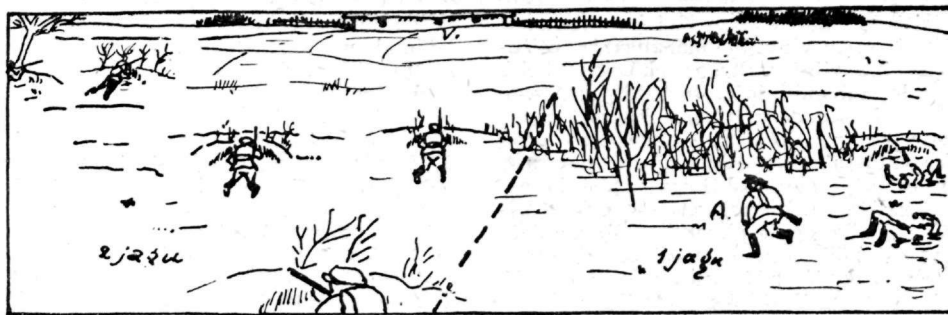

Joon. 16.

Oleks vale arusaamine oma kohustest ja ülesandest, kui vahid B lahkuksid vahipostilt siis, kui vastane V veel kaugel ja taanduksid üle lageda välja otse oma jao A suunas. Vastane, liikudes sama kiiresti vahtide järel, võiks nende seljas positsioonile sisse murda ja jagu ei saaks seda kinni pidada, sest taanduvad vahid takistavad tulistada nende kannul liikuvat vastast.

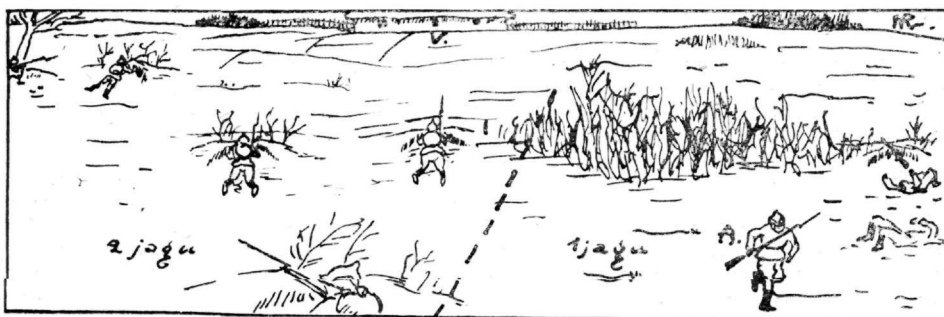
Õige.

Joon. 17.

Kohusetruu sõdur A, teiste oma jao (1. j.) vasse võsastikku, et siit teatada 2. jao ülemale meeste võitluses surma saades, on otsustanud ühineda naaberjao (2. j.). Ta teeb hüppe eeloleva ilmumisest ja asuda „kohale“ jao paremal tiival.

Vale.

Joon. 18.

Sõdur A, kes oma jaoilema ja kaasvõitlajate surmasaamist selleks ära kasutab, et lahingust ükskõik missuguse ettekäände all seljataha püüda — on väejoosik. Tema halb eeskuju võiks järeletegemist leida ja paanika tekkimiseks põhjust anda.

Kümne aasta eest.

Isiklikke mälestusi.

Kustas.

Toimetuse märkus: Toimetus avaldab selle artikli, et valgestada toleaeegse eesti ohvitseri osa võitluses iseseisvuse eest.

Maapäeva loomisega oli ellukutsutud asutus, mis võis püüda ennast täisõiguslikuks Eesti rahva esindajaks ja volinikuks. Ta võis seaduslikul alusel vahele astuda sündmuste arengul ja oli moraalselt kohustatud seda tegema rahva huvide valitavuse mõtte järele. Seda ta tegi 28. (15.) novembril 1917., tegi traagilise suurusega ja üllatava vaimukusega. See hetk ootab oma laulikuid, kes suudavad seda ajaloolist suursündmust valada sõnakujusse, mis vastaks sündmuse suurusele. Oma ridadega katsun edasi anda mõningaid üksikasju, mille nägijaks olin.

Lubage selgituseks mõne reaga alguses meele tuletada ideelist arengust, sest ilma arengumise tempo tundmata ei näe meie sündmuste hoogu, nii ütelda — laine kõrgust, ja pilt esineks tuhmis valgustuses.

Esimestel päevadel ja nädalatel peale märtsi (veebruari) revolutsiooni kardeti rohkem reaktiooni, see on — tsarismi tagasi võimule pääsemist, kui kaldumist revolutsioonilisse liialdamisse. Uue võimu (Vene ajutise valitsuse) esitajad tegid kõik võimaliku demokratismi ja parlamentarismi kinnistamiseks rahva psühholoogiasse. Revolutsiooni päevadel langenute suureviisiline matmine Peterburis Marsi väljal oli üks sarnastest agitatsioonilistest ülesastumistest. See oli Vene revolutsiooni kuulsa „päikesepaisteline“ aegjärk. Otse sel unistuslikel ajal astusid Eesti tegelased äärmiselt praktilise sammu: kasutades Vene uue valitsuse peataoleku ajajärku, surusid läbi heaga (tutvused) ja kurjaga (relvastatud hiigla demonstratsioon 9. IV. (26. III) Peterburis omavalitsuse seaduse, mille alusel sündis Maapäev.

Kuu aega hiljem, 13. juunil (31. mail) esitavad Viiburi eestlased Vene ajutise valitsuse esimehele vürst G. Lvovile märgukirja, milles soovitatakse kõigepealt kokku kutsuda kohali-

sed asutavad kogud ja algada riigiehitamist ja korralloomist alt ülespoole ning kuulutatakse ette, et teistigi talitamise tagajärjeks on hukatus. Muidugi ei uskunud märgukirja esitajad, et Vene ilmariigi valitsus pöörab tähelepanu sarnasele märgukirjale, sest tol „päikesepaistelisel“ ajal sadas valitsuse kaela terve märgukirjade valang. Ja kuigi valitsus oleks suutnud ära mõista märgukirja tõsist hoiatust, ei oleks ta ometigi suutnud teisale pöörda asjade käiku: rahvas uskus teistigi — uskus kerenskilisel, „päikesepaistelisel“. Märgukirja andjate siht oli kõita omad ideed kõige suurema olemasoleva kella külge, et nad kõmiseks üle maa, ja et neid kuuleks kõrvad, mis polnud liig kõvasti lukku löödud revolutsioonilisest hosiannast. Arvati, et need kõrvad leiduvad mittevanelistel väikerahvaste patriootidel. Ja leidusidki kõik väikerahvaste esindajad, eriti sõjaväelised, kuulasid märgukirja vaimustusega ja võtsid käsituseks. Kuid üldiselt, miitingu publik ja vaimustatud revolutsiooni jüngrid võtsid märgukirja kui paha haisu tegemist heas seltskonnas, kui demokraatia ja demokraatismi idee poriga loopimist.

Osaliselt vähendas poolehoidu märgukirjas avaldatud mõtetele ka suur kartus Vene ees: oli võimata raske ettekujutada, et suur Vene koloss äkki rabedana variseb ja võorasrahvastele avaneb võimalus asuda oma elu korraldamisele oma enese huvide lähetekohalt.

Aeg nihkus ja „päikesepaistelise“ revolutsiooni“ taevasse hakkasid kogunema mustad pilverinkad: 16. (3.) juulil oli Peterburis bolshevistik riigipöörde katse ja väga palju muudki kurjaloomulist. Seni arenes Eestimaal korraldamise töö jõudsalt: sõjaväe büroode esitajate kongress Rakveres, esimene Eesti sõjaväelaste kongress Tallinnas 30. juunist — 5. juulini (17.—22. juunil) ja Ülemkomitee loomine, Maapäeva valimised ja avamine 1. (13.) juulil, Rahvuskongress 3.—4. (16.—17.) juulil Tallinnas. Ikka enam ja enam levines ja kiindus rahvas arusaamine, mida K. H. Hindrey avaldas „Postimehes“ lausega: „Võib olla, et viiburlastel on õigus!“ Elades lühikese aja jooksul läbi Riia ning Saaremaa langemise, Kornilovi jandi, rinde ja Vene demokraatia lagunemise, olime novembri algul (25. oktoobril v. k. järele) väljas bolshevistik riigipöörde juures Peterburis. Nüüd pidi tegutsema kiirelt ja julgelt, et Eestis rahvuslase võimu juriidiline prioriteet maksuma panna enne, kui suudab ennast sisse juurutada bolshevistik võim, s. o. enne kui Tallinna sovjet leiab seljataguse Peterburis ja suudab demoraliseerida rahvast ja sõjavägesid. Kahjuks aga ei olnud küllalt kiire ja see mõnepäevaline viivitamine maksis enese kätte väga kurjasti. — Oktoobri lõpul (v. k. j.) sain luba sõita puhkusele, tulin kodumaale ja sattusin sünnimuste keeru. 11. nov. (29. okt.) astusin üles Tartus „Vanemuises“ miitingul nõudmisega, et Maapäev peab jalamaid kokku astuma, enese kuulutama Eestimaal kõrgemaks võimaks, kelle sanktsioonita ei ole seaduslik ükski seadus, määrus, korraldus ega käsk, tulla see kelle poolt tahes, ja kokku kutsuma Eesti asutava kogu. Vene asutava kogu lugesin surmuks enne sündimist, soovitasin mitte ennast vaevata sinna saadikute valimisega ja kuulutasin ette bolshevistik valitsusele pikka iga. Minu ülesastumine leidis koosolijates elava

va vastukaja. J. Tõnisson kutsus kokku kella 6 õhtuks K. Partsi korterisse Tartus olevad tähtsamad tegelased nõupidamisele. Algusel ei leidnud meie suurt poolehoidu — liig suurena tundus ülesande raskus, liialt kardeti ka Vene reaktsiooni: „kui ta jälle võimule pääseb, hävitab ta armutatult terve Eesti rahva Vene riigist lahilöömise katse eest!“ Seal imestasin J. Tõnissoni kõneosavust ja tema saladuslist mõju koosolijatele kitsamas ringis. Kell 9 õhtu oli otsus küps, et Maapäev peab kokku tulema, enese kuulutama kõrgemaks võimaks ja kokku kutsuma Eesti Asutava Kogu. Ühtlasi tehti minule ülesandeks sõita Tallinna ja Tallinnas läbi viia sama otsus.

Esimese Tallinna poole sõitva prahirongiga sõitsin välja ühes tühjas prahivagunis. Kuid Tallinnas ei läinud asi nii nobedalt. Lääbirääkimised sinsete tegelastega ei annud kuigi häid tulemusi. Pöördusin tuttavate tegelaste poole mitmesugustes organisatsioonides, et need pöörduks oma seltside nimel nõudmistega Maapäeva kokkukutsumiseks Maapäeva juhataste poole. See manööver pidi õnnestuma. Ise sõitsin üle Helsingi Peterburki säärase resolutsioonide järele Peterburi Eesti seltsidelt. (Otsu sõita ei saanud, sest Kerenski — bolshevistik väerinne oli vahel). Peterburis läks asi valgukiirusel ja juba teisel õhtul võisin alata sõitu Tallinna, 22 Peterburi Eesti seltsi resolutsioonid taskus.

Kuid neid polnud enam vaja: Maapäeva kokkustamine 15. (28.) novembriks oli juba otsustatud. Kurtsin, et väga hilja, ja väga palju aega on jäetud sovjetile enese kogumiseks ja Maapäevale kallaletungi organiseerimiseks, kuid polnud parata. Püüdsin teha, mis võimalik, et tagada Maapäeva ühemeelne otsus. Selleks oli vaja mõjuda Eesti sotsiaal-demokraatlike tööliste partei keskkomiteele, et ka tema vastu võtaks vastava otsuse. See sündis. Pühapäev, 25. (12.) novembril kell 17 partei korteris Ratsakaevu tänaval võeti otsus vastu. Seega olin teinud, mis oskasin.

Ühel õhtul paar päeva enne Maapäeva kokkutulemist pöörasid mõned Maapäeva juhtivad liikmed Ülemkomitee poole järelepärimisega, kui võrt Eesti sõjaväelased suudavad kaitsta Maapäeva jõuga. Koosolek oli salajane ja kinnine, koos ainult kindlama meelsusega Ülemkomitee liikmed. Otsustamine oli raske: lubada ja pärast lubadust mitte suuta täita, oleks õnnetuse kaela kutsumine, milline vast tulemata jääks, kui olla ettevaatlik ja mitte anda üle võimiste käivat lubadust. Teiselt poolt argumenteeriti vastu, et kui Eesti sõjaväelased ennast ei avalda tegudes nüüd, siis on nad ilmaaegsed, ilma asjata on Eesti seltskond ennast kulutanud Eesti väeosade vormeerimisel ja helluse, armastuse ning lootuse neile kinkinud.

Ometigi oli Eesti sõjaväelaste hulk Tallinnas võrdlemisi venelastega õige väike, pealegi seisid reidil suur sõjalaevastik ja möödunud paari nädala jooksul olid kõik väeosad väga hoogsalt demoraliseerunud. Ka Eesti polku kippus bolshevism: vähemalt võis karta osalist loidust ülesastumisel. Maapäeva esitajad lahkusid ilma kindla vastuseta, kuid selgema pilguga olukorra üle.

Otsustati läbi ajada ilma sõjaväe abita, ilma verevalamiseta, tegutsedes kiirelt, et mitte anda võimalust Maapäeva laiali ajada. Kõik valmistati ette ja kõigis lepiti kokku, nii et Maapäeva koosolek muutuks vaid pidulikuks

vormitämiseks. Et kui laialiajajad kohale ilmuvad, et siis oleks juba kõik mööda.

Nii see sündiski.

28. (15.) novembril kella 1600—1620 lahutati juriidiliselt Eesti rahva saatust Vene riigi teiste rahvaste saatusest. Püha talitus oli lõppenud, kui määratsev mass ilmus lossiplatsile ja otsaga tungis Maapäeva koosoleku saali.

Tuli karta selle määratseva massi jultunumaid tegusid. Võtsin enesega sõpru ja ukrainlaste esitajad ja ruttasin Tallinna sovjetti, et saada kohale väeosa massi omavoliliste tegude ärahoidmiseks. Sovjet asus Ringkonnakohtu majas. Seal mulle vastati, et kogu see asi ei olla nende asi, vaid Eestimaa sovjeti asi — mingi sinna. „Aga seal võib alata iga silmapilk verevalamine!“

„See pole meie asi, pöörake Eestimaa sovjetti.“

Asi oli nii, et Eestimaa sovjet oli Eesti bolshevistide esitus ja pidi kujutama kohalist Nõukogude kõrgemat võimu, kuid tegelikult ei olnud tal mingit muud võimu, kui Tallinna sovjeti võimu kaitse all vägistada kaaskodanikke. Kogu relvastatud jõud olid venelise Tallinna sovjeti käes. Kuid pidin minema tolle kuuvarju jutule. Leidsin eest Käsperti. See ütles: „Seal on ju seltsimees Kingissepp.“

Minu: „Teie seltsimees Kingissepp litsutakse puruks, nagu kapsauss. Kas teie sellest aru ei saa!“

Jagelesin tükk aega asjata, sest silmnähtavalt ei tahetud seal aru saada. Kiirustasin tagasi Toompeale, et näha, mis kohapeal sündinib. Platsil käratses rahvahulk, umbes 1500 inimese ümber; Viktor Kingissepp seisib laual peaukse ees ja tema kõned olid ennem ässitamise, kui rahustamine. Läksin saali. Seal käratseti ka samuti, ilma et keegi oleks taipanud midagi teha. Mulle karjuti: „Räägi! Anna aru rahvale!“ Astusin toolile ja hakkasin kõnelema rahustavalt. Jäädi kuulama. Kuid see ei sobinud ninameestele ja Uripea karjatas: „See ongi seesama vereimeja Kirschbaum!“ Siis tõusid rusikad ja karjumine, tool löödi alt ära, kuid kallale ei tuldud, sest meid oli hästi relvastatud 7 meest. Oleks võinud minna koju magama hea päeva peale, kuid J. Tõnisson, J. Vilms, J. Teemant, J. Poska j. t. kõndisid kui kuked saalis selle asemel, et katsuda nägemata välja tilkuda ja ära kaduda. See oli kõige halvem ses olukorras. Otsustasin veel kord minna sovjetti sõjaväelist kaitset nõudma. All määratseti kúrjasti, sest J. Vilms oli välja tulnud ja nõuti, et ta kõneleks. Pooljookstes läksin Jaani tänavale, kuid asjatu oli kõnelemine seal. Parajasti, kui jagelesin Käspertiga, saabus sõnum, et Toompeal on lahti peksmine. Käsperti pehkinud näol levines naeratus.

Jooksin välja toast ja alla treppidest, et oma salgaga appi tõtata. Kuid uksele tuli

vastu ähkviv rüsin, purustatud peaga J. Teemant vahel. Viktor Kingissepp püüab teda kaitsta, veetilgad otsal, ise saades lõpmatuid hoope, küürukile edasi surudes. Hõikas mulle: „Kustas! Mine päästa Tõnisson ära!“ Hakkasin läbi sissemurdva inimeste voolu kõigest jõust välja suruma. Samal hetkel ilmus uksele Jüri Vilmsi hiiglaste kuju. Küll sadas talle rusikalööke kuklasse. Vahetpidamata, nagu töötaks kümnekäeline kaklemise masin. Nägu oli tal verine. Lööjad olid temast niipalju lühemad, et ei ulatanud lööma pähe, nii langesid rusikad tugevale turjale, mis kanda suutis. Surusin temastki mööda, kuid trepil oligi Tõnisson juba. Nagu Jaan Tõnisson ikka, kui vaja on sõdida — rind ees, pea püsti, selg isegi sissepoole kõver ja pillab tabavaid märkusi vasakule ja paremale, ähkvivale, vihast sissevale, sülgpilluvale määratsevale hulgale. „Kuradi mees küll!“ imetlesin tol silmapilgul. Temagi kasukas sai sel õhtul kõva peksu.

Väljas oli rahulik. Käsperti rõõm oli asjata — veresaun jäi tulemata.

*

Pärast kuulsin imestama panevat lugu — keegi eit oli tollel petrooleumivaesel ajal ometigi raatsinud kaasa võtta pudel petrooleumi, et üle kallata J. Tõnisson ja süütada põlema. Pümedas rüsinall kalkanud aga petrooleumi oma „seltsimehe“ palitule ja nii pääses Tõnisson ka tulesurmast.

*

Lubage lõpetada väikese vahejuhtumisega, mis oli 4 päeva hiljem, Maavalitsuse ülevõtmise ajal.

Punakaart sulgus sissekäigud ja tuli J. Anvelt'i juhitud lossi Maavalitsust väevõimuga üle võtma. Muidugi oodati neid ja raamatud olid aegsasti ära viidud erakorteritesse. Mõningad tähtsamad dokumendid aga olid K. Pätsil kaasas. Ta andis need sinisesse paberisse pakitult minu kätte: „Päästke need!“

Ma ei saanud enam muud, kui panin puusohvale koridoris II korral, istusin peale, sirutasin sineli kahele poole hästi laiali ja võtsin sülle puhvetipidaja suure koera. Oli sõbralik loom ja leppis minu silituste ja kõnelemistega seni, kuni kestis ülevõtmise hoog. Tuli juure J. Anvelt: „Mis sul siin asja on?“ — „Ei jumala tuhkagi!“ — „Oled Maavalitsuse liige!“ — „Pole sugulanegi!“ — „Siis täna oma Jumalat!“ — „Aitäh! Jumalakene, seks korra!“ Vaata, kutsu, kui hea on tervisele mittetikkumine kõrgetele kohtadele!“ Anvelt läks. Vaibus ülevõtmise hoog. Poetasin paki sineli alla rinnale ja sarnase vahva puguga ja püsti peaga läksin läbi trepil ja ustel seisvate punaste vahtide sama vabalt, kui tosin aastaid varem proklamatsiooni patakatega mööda tsaari shandarmiteist.

Kust meile kukkusid eestlased?

Toimetuse märkus: „Jalaväe kandvaks jõuks on inimene...“
J. E. II § 2.

Niisuguse pealkirja all avaldab Praaha lehes „Narodny osvobozeni“ nr. 312 11. XI 27 keegi „Ünus“ artikli eestlaste kohta maadlustel saadud võitude puhul:

„Ootamata mittekusagilt ilmusid nad meie spordilavale Praaha Radio-palees. Aastaid üles kui kreeka-rooma maadlejad — maadlesid ja võitsid meie armsa kodumaa maadlejaid tagajärjega 15:9.

Üks spordiarvustaja arvas isegi, et — „need mehed olid paremad kui seda ametlik tagajärg näitas“.

Kust tulid siis need ootamatud võitjad? Oleks arusaadav, kui nad oleksid ilmunud sellest Põhjariigist, mida meie maadeteaduse teadmatuse katteks sentimentaalselt „Tuhande järve maaks“ kutsume, kui tuleks Loode-Euroopast soomlased ja meid lööks, nagu see vast Euroopas viimasel ajal traditsiooniks, 20:0 — see oleks arusaadav, sest soomlased on ka suuremaid ja paremaid rahvaid peksnud, nagu vilja pektakse, kui seda on tshehhid, kuid siin tulid mehed, kelledest keegi midagi ei tea ja löid meid nii, et hirmu peale ajasid, nii et isegi sportlaste imestusel lõppu pole.

Olgu teile siis teada, armsad sportlased ja mitesportlased, et eestlaste välimus füüsiliselt kui ka hingeliselt petlik on.

Ma kohtasin neid tihti olles sõjaväelasena Loode-Venemaal, kus mind ühest tööst ja laagrist teise tassiti.

Igalpool, kus aga midagi Euroopa moodi moodsalt sisse seatud oli, alates

Eestist (tollaaegne Estljandskaja gubernija) kuni põhjani teinepool Petrogradi, olid eestlased nagu juhtivad närvid Vene rahva vedelas kehas. (Toimetuse sõrendus.)

Igalpool kus oli näha töötamas mõnd põllumasinat, metsas aurusaagi ehk korralikku vesiveskit — igalpool trehvasin lühikese, tugeva mehe, kes oli alati koondatud töö külge, kes vähe rääkis ja vähe umbusklik oli. Need olid eestlased, kes intelligentselt ja tõsiselt katsuvad igasuguseid vindikesi, kruvisid, reste ja torusid masinate juures osavate, kindlate, kuid aeglaste liigutustega — popsutades sellejuures lühikest piipu — niisugust nagu meil mägedes suitsetatakse.

Vene keelt nad rääkisid „pod psa“ (koera moodi), iseäranis moonutades sõnade lõppusid.

Venelased eestlasi ei sallinud. Nime-tasid neid „Tshuhna“ nimega, missugune sõna riimiti sõnaga „svinja“ (siga). Nende üle püüti naerda, kuid alati kui vaja oli põldu paremini harida ehk mõõta, piima-saaduste toodangut tõsta ehk karja pa-randada — kutsuti eestlased appi.

Ja nad tulid kui juhatajad, mõisate valitsejad, karjaravitsejad, meierid, lihtsad töölised. Nad tulid ja tegid tööd — need sitked töömehed ja töö aina kihises nende käes.

Sellepärast ärge olge pahased, kui nad teid õlgadele panid ka maadluse matil.

Eestlased on harjunud teisi rahvaid võitma ka tõsisematel aladel kui seda kreeka-rooma maadlus on. **Va.**

Veel Saare-, Muhu- ja Hiiumaa vallutamisest 1917. a. oktoobris.*)

10 aastat on mööda, kui sakslased okupeerisid Eesti saarestiku. See oli 12. oktoobril — varajasel sügishommikul, kui esimesed dessantosad vihma ja udu katte all Tagalases maale astusid. Eelosade järele maabusid peajõud, ja algasid viibimata pealetungi saare sisemusse, et lõigata läbi venelaste taandumistee üle Muhu ja vallutada Sõrvesääre patareid, mis takis-

tasid saksa laevastiku liikumist läbi Irbeni väina Riia lahte.

12. oktoobril hilja õhtuks vallutasid sakslased eelosadega Orisaare, mis asub Kuresaare-Muhu maanteel; 14-dast kuni 18-dani löödi mõlemapoolsel maa- ja mereväe osavõttel lahingut Muhu tammi kaitsepositsiooni pärast; 15-dal langesid Sõrvesääre patareid ja Kuresaare. 18-dal vallutasid sakslased Muhu lõpulikult; samaks ajaks alistusid neile ka Hiiumaa patareid. Ligi 30.000 venelasest, kes moo-

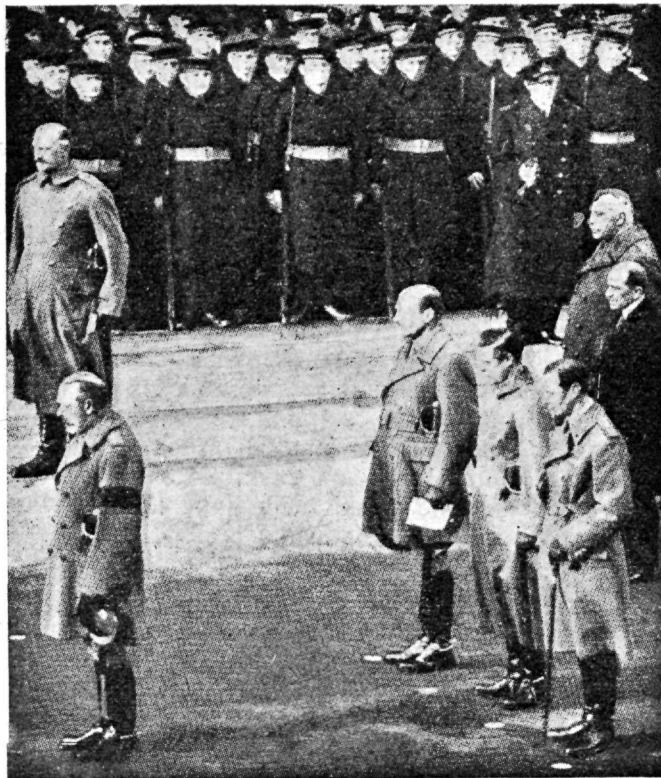
*) „Saare-, Muhu- ja Hiiumaa vallutamine 1917. a. oktoobris“, „Sõdur“ 15. aug. 1925.

Ilmasõja sõjariistade vaherahu 9-as aastapäev.

Inglismaa ja kogu Suur-Britannia mälestasid 11. nov. s. a. Ilmasõja sõjariistade vaherahu 9. aastapäeva väärilise pühadusega. Juba varahommikul kogunes määratu suur rahvahulk Ilmasõjas langenud kangelaste mälestussamba Cenotaph'i (v. kaanepilt) juure Londonis. Mälestuspäeva tseremonii ise oli lihtne, nagu endistel aastatelgi. Endistest sõduritest piiratud karrees Cenotaph'i ümber võttis aset kuningas Georg V ühes oma poegadega. Kell 11 aetas kuningas Cenotaph'i peale Ilmasõjas langenute mälestuseks pärja, millele siis kaheminutilise vaikus järgnes. Vaikus oli täielik niihästi Inglismaal, kui ka Inglise asumaades ja Briti laevadel merel. Samal ajal peeti kõigis kirikuis leinajumalateenistust.

Nagu harilikult, voolas ka 11. novembril palju palverändajaid Cenotaph'ile ja Inglise tundmatu sõduri hauale Westminsteri peakirikus, kuhu ka pärji asetati. Palverändurite rongi, mis oli määratu pikk, saatis ratsapolitsei. Cenotaph'ist möödudes, langetati selle jalgale lilli.

E. M.

Inglise kuningas Georg V. oma poegadega.

dustasid saarte garnisoni, langes kaugelt suurem osa ühes sõjavarustusega sakslaste kätte, ainult väikestel osadel läks korda põgeneda mandrile.

Suurejoonelised kindlustamistööd Maa-ilmasõja vältusel, Tallinna ümbruskonna mannermaal ja saartel, Saare-, Hiiu-, Muhemaal ja Vormsi saarel üles seatud hiiglasuurtükid ja lõpuks Soome lahe sulgumine laiade, katkestamatute miiniväljadega näitavad, et venelased Baltimere kaitsmise peale ükskõikselt ei vaadanud. See on ka arusaadav, sest asus ju Soome lahe idasopil Vene pealinn Peterburi.

Kuidas võis siiski juhtuda, et sakslastel nii vähese vere ja vaevaga korda läks sisse murda venelaste kindlustatud rindesse?

Sakslaste operatsioon Eesti saarestiku vallutamiseks oktoobris 1917. a. ei ole, kahjuks, veel siitamaani tarvilisel määral valgustatud sõjakirjanduses. Üksikud kirjutused selle küsimuse kohta on peamiselt sakslastelt ja seepärast ühekülgsed, teataval määral isegi erapoolikud.¹⁾ Inglise

omakorda on sama operatsiooni kirjeldamiseks tarvitanud nähtavasti saksa andmeid.²⁾

Kindral Schwarte loeb Eesti saarestiku vallutamise operatsiooni (oktoobris 1917. a.) „üheks tähelepanuväärivamaist sõjaajaloolistest sündmustest, mil on tulevikule koht suur tähtsus.“³⁾ Mida mõtleb ta sellega? Kas seda, et saarestiku vallutamine kui hästi läbi viidud sõjaline operatsioon võiks olla eeskujuks teistele sellesarnastele, või tahab ta siin anda mõista, et ka

¹⁾ Ludendorf, Meine Kriegserinnerungen, 1914—1919, II. lhk. 506—508; Schwarte, Der Grosse Krieg, 1914—1918, III. lhk. 323—330 ja IV. 178—184; Immanuel, Der Weltkrieg, lhk. 239—241; Stegemann, Geschichte des Krieges, IV. lhk. 396—401; Rolf, Um Riga und Oesel; Klingbeil, Küsten verteidigung und Küsten befertigung im Lichten der Weltkriegserfahrungen, lhk. 11—15.

²⁾ Brig.-kindral I. E. Edmons, „The Army Quarterly“, July, 1925.

³⁾ „Das richtigste und eine militärgeschichtlich auch für alle Zukunft bedeutungsvolles Ereignis“... (Schwarte, Der Grosse Krieg 1914—1918. IV. lhk. 178.

tulevikus võidakс tarvitada sakslaste 1917. a. sõjateid saarte alla heitmiseks?

Kahtlemata suurendavad need kindral Schwarte tähendusrikkad sõnad huvi ülaltähendatud küsimuse vastu ja ei oleks ehk üleliigne tutvuneda üldjoontes kuidas oli korraldatud venelaste poolt Baltimere, eriti Eesti saarestiku kaitse Maailmasõja ajal.⁴⁾

Kuigi Maailmasõja ajal Baltimeri jäi kõrvale neist rindeosadest, kus löödi otsustavamad lahingud, mängis ta siiski võrdlemisi tähtsat osa venelaste sõjakavatsustes. See on ka loomulik, sest läksid ju siit lühemad teed riigi pealinna, Neeva kallastel. Riia lahe vallutamiseга sakslaste poolt avanesid venelaste mannermaa rinde parem tiib ja lähem seljatagune vastase löökideks; Soome lahe suun ähvardas vahetult Peterburit; suurema vastase dessandi maale saatmine kuskil selle lahe lõuna kaldal võis saada kardetavaks mannermaa rinde sügavamale seljatagusele, ähvardades ühtlasi pealinna ka maa poolt.

Samal ajal ei olnud merejõudude vahekorр Baltimerel sõja algul mitte venelaste kasuks nii kui seda võib näha alljärgnevast tabelist:

Laevad:	Vene Baltimere laevastik.	Saksa laevast.
Uuetüübilisi liinilaevu	0	17
Vananenud liinilaevu	2	5
Vanu liinilaevu	2	15
Uuetüübilisi liiniristlejaid	0	4
Vananenud soomusrisl.	1	3
Vanu soomusristlejaid	0	4
Uusi kergeid ristlejaid	0	20
Vananenud ristlejaid	7	7
Vanu ristlejaid	2	2
Uuetüübilisi miinilaevu	1	0
Miinihävitatjaid	56	123

See vahekorр muutub seda silmatorkavamaks, kui arvesse võtta, et vene lõjalaevad olid suuremalt osalt vananenud tüüpi, kuna sakslased selle vastu omasid suure hulga uema, ajakahase konstruktsiooniga laevu.

Inglased oleks võinud, soovikorral, oma merejõudude ülekaaluga märksa parandada venelaste seisukorda Baltimerel; mitmesugustel põhjustel ei läinud aga kogu sõja vältusel korda saavutada selles küsimuses tihedamat koostööd mõlema liitlase vahel. Inglased piirdusid tegevusega sakslaste vastu Põhjamerel, jättes venelasi Baltimerel saatuse hooleks. Sellega avanesid

⁴⁾ M. Petrov, Morskaja oboroona beregov v opöte posleednich vojn Rossii, 1927.

sakslastel võimalused kõvendada oma Baltimere laevastikku ja üle minna aktiivtegevusele.

Selle olukorra kohaselt kujuneski välja venelaste tegevusplaan Baltimerel. Laevastik sai piiratud, oma jõukohase (vene ülemjuhatause arvamine) ülesande: juhtumisel kui vastane (sakslased) peaksid tegema katset tungida Soome lahte, siis teda kinni pidada Tallinna-Porkkala joonel kahe nädala jooksul, — milline aeg loeti küllaldaseks, et koondada maaväge võimaliku vastase dessandi tagasilöömiseks.

Tähendatud ülesande kohaselt oli vaja korraldada Baltimere kaitset. See pidi tugenema peamiselt n. n. tsentraal-positsioonile, mis oleks koosnenud tugevast miinipositsioonist Tallinna-Porkkala joonel, kaitsitud laevastikuga, rannapatareide (Tallinna ja Porkkala) toetusel.

Tsentraal-positsiooni organiseerimiseks oli seatud üles rida tingimusi, milledest tähtsamad:

1. Merekindlused, mis kaitseksid positsiooni tiibu, peavad olema selleks küllalt tugevad, et abistada laevastikku võitluses vaenlase üleolevate jõududega.
2. Positsiooni tiivad olgu tagatud vastase kallaletungi vastu maapoolt.
3. Miiniväljad peavad olema küllalt tugevad ja sügavad.
4. Laevastikule sisse seada kuskil positsiooni läheduses kaitsitud baas.

Tallinnast kavatseti kujundada esimese klassi merekindlus ühes baasiga Baltimere laevastikule. Maapoolt mõeldi teda kaitsta VI. armee osadega, mille peajõud asusid Peterburi piirkonnas.

Selle laiaulatuslise kava teostamine pidi algama 1912./13. a. ja jõudma lõpule 1917. a. Tegelikult algasid aga tööd suure hiljaksjäämisega, ja 1914. a. juulikuuks koosnes Tallinna-Porkkala positsiooni maapoolne kaitse kõigest 6 patareist (à 4 suurtükki) neist üks — 8-tolliline ja viis 6-tollilist.

Juba esimestel sõjakuudel 1914. a. selgus, et sakslased, vähemalt esiotsa, on loobunud aktiivsest tegevusest Baltimerel. See asjaolu andis venelastele julgust ja tollaegse vene Baltimere laevastiku juhataja energilise admiral Esseni peas hakkasid kujunema plaanid kuidas üle minna pealetungile.

Selleks oli tarvilik laiendada laevastiku tegevus-zooni. Saksa ranna pommitamiseks ja teiste sellesarnaste aktiivülesannete täitmiseks kaugemal merel oli vaja baasi-

dena oma alla võtta esialgsest kaitsekavast välja jäetud Turu-Ahvenamaa skääride ja Muhuväina piirkonnad.

Juulikuus 1915. a., kui sakslased tungisid Kuuramaale ja venelased olid sunnitud evakueerima Vindavi, taandudes Riiani, Muhuväina piirkond omandas erilise tähtsuse.

Juba varem kui maarindel olukord hakkas kujunema venelaste kahjuse, otsustati asuda Riia lahe kindlustamiseks. Irbeni väina pandi miinitõkked; Soome lahest viidi üks miinilaevade diviis, mõned suur-tükilaevad ja veidi hiljem ka liinilaev „Slava“ Riia lahte, — baasiga Kuivastes. Riia lahe merejõudele anti ülesanne takistada sakslaste traalimistöid Irbeni väinas ja nende laevastiku sissetungimist Riia lahte; samal ajal pidi laevastik (vene) sakslaste pommitamisega merelt toetama oma maa-väe tegevust Riia positsioonidel. Muhuväina lõunapoolne sissekäik oli kaitstud rannapatareidega, kuna Irbeni väina miinipositsioonil puudus igasugune kaitse maa poolt.

Kõikide eelpooltähendatud abinõude peale vaatamata läks sakslastel korda 4./5. augusti ööl tungida Irbeni väina kaudu Riia lahte; vene laevastik oli sunnitud taanduma Muhuväina patareide kaitse alla. See asjaolu näitas kui nõrk oli siiski veel Riia lahe kaitse.

1916. a. kevadel anti Baltimere laevastiku juhatajale, ülemjuhataja peakorterist, luba, „kui olukord seda peaks võimaldama, üle minna aktiivtegevusele (siiaamaani oli see ilma erilise ülemjuhataja lubata keelatud). Sellele vaatamata jäid aga laevastiku ülesanded endiseks ja nimelt: „mitte lubada vastasele tungida hommiku poole peapositsioonist Naissaare-Porkkala joonel“ (Direktiiv Baltimere laevastikule 1916. aastaks).

Peapositsiooni kaitse nõudis omakorda Turu-Ahvenamaa eelpositsooni, Muhuväina saarestiku ja Riia lahe pidamist omas käes. Nende ülesannete täitmise otstarbel otsustati jätkata Baltimere kaitse organiseerimise töid. Eelmisel aastal kavatsatud ja osaliselt juba teostatud laevastiku tegevus-zooni laiendamine viiakse nüüd täide, kusjuures Turu-Ahvenamaa ja Muhuväina piirkonnad ühendatakse omavahel n.n. Örö-Tahkuna eelpositsooniga üheks tervikuks.

Eelpositsooni ülesandeks oli takistada vastase sissetungimist Soome lahte ja lähenemist peapositsioonile, tagada Turu-Ahvenamaa ja Muhuväina piirkondade ühendust omavahel ning laevastiku pea-

baasiga Soome lahes ja, lõpuks, kaitsta mõlemate tähendatud raioonide sisemisi tiibu. Eelpositsoon koosnes tugevast miinitõkkest (ligi 4000 miini) olles kaitstud tiibadelt Örö ja Tahkuna 12-tolliliste patareidega.

Kumaru kanaal Muhuväinas süvendati kuni 25 jalani, mis võimaldas viia Riia lahte ka suuremaid liinilaevu. Irbeni väina miinipositsiooni kaitseks kavatseti Sõrvesäärel ülesseada 12-tollilised patareid, ja rida teisi patareisiid Muhuväina saartel. Riia lahe merejõudude baas viidi Kuivastes üle selleks eriliselt sissesetatud Rohuküla sadamasse.

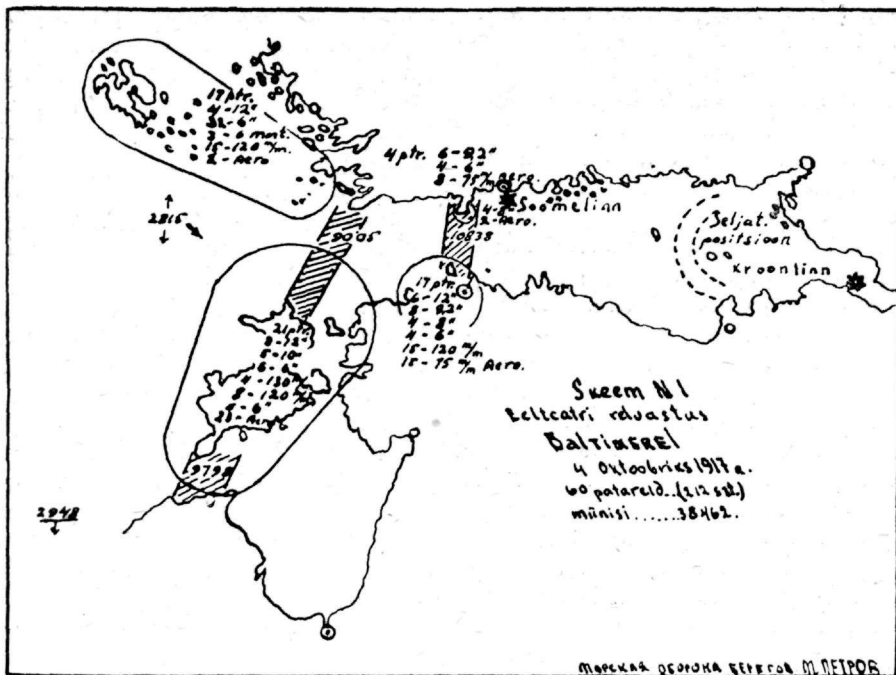
1916.—17. a. talvel Baltimere kaitseplaan täienes veel ühe elemendi võrra: otsustati luua seljatagune positsioon Seiskäri-Lavansaari vahel, Kõrgesaarest ida pool; peale selle kavatseti kindlustada Björkö piirkonda Kroonlinna läheduses. Sellega oleks Baltimere kaitse tuginenud peaaegu katkestamatule rannapatareide reale Botnilahest alates üle Ahvenamaa saarte, Örö, skäärid Soome lahe põhjarannas, Björkö, Kroonlinna, Lavansaari, Tallinna, Paldiski, Hiiumaa kuni Sõrvesääreni.

1917. a. sügiseks ei olnud see laiaulatuiline plaan veel täidetud; seljatagune positsioon oli alles saamisel, Suuropi, Naissaare ja Makiluoto 14-tolliliste patareide ülesseadmine oli käsil. Kõik tähendatud tööd lõpetatud, oleks võinud Baltimere kindlustatud raiooni julgesti lugeda suurimaks ja vägevaimaks merekindluseks maailmas.

1917. a. sügiseks olid valmis tegevuseks järgmised patareid:

I. Eelpositsoon.

Nr.	Nr.	1.	Paldiski	. . .	3—120 mm.
„	2.	Suuropi	. . .	4— 9 toll.	
„	3/a.	Suuropi	. . .	3— 57 mm. A.	
„	3.	V. Pakri	. . .	3—120 mm.	
„	4.	Kakumäe	. . .	3—120 mm.	
„	4/a.	Kakumäe	. . .	3— 75 A.	
„	5.	Naissaare	. . .	4— 6 toll.	
„	5/a.	Naissaare	. . .	3— 75 A.	
„	7.	„	. . .	4— 9.2”	
„	9.	„	. . .	4— 8 toll. A.	
„	9/a.	„	. . .	4— 57 mm. B.	
„	10.	„	. . .	4— 12 toll. B.	
„	11.	„	. . .	3—120 mm. A.	
„	12/a.	Paljassaare	. . .	4— 75 mm. A.	
„	13.	Viimsi	. . .	3—120 mm.	
„	13/a.	„	. . .	4— 75 mm. A.	
„	15.	Aegna	. . .	2— 12 toll. B.	
„	20.	Makiluoto	. . .	4— 8 toll. B.	
„	20/a.	„	. . .	3— 57 A.	

Kokku.	Patar. arv.	Suurt. arv.
12 toll./52 — torn.	2	6
9 toll./2 — lahtised	2	8
8 toll. torn.	2	8
6 toll. lahtised	1	4
120 mm.	5	15
75 mm. Aero.	7	23
Kindl. 22	Keskm. 19	Aer. 23

Oma relvastuse poolest moodustas peapositionitõkke, millest Saksa laevastik oleks võinud läbi murda ainult suurte kaotustega või eriliselt soodsates lahingutingimustes (vene laevastiku ja rannapatareide võitlusvõimetus revolutsiooni tagajärjel jne.).

Nii kindel kui peaposition oli laevastiku läbimurde vastu, sama nõrk oli ta maapoolt. Kui oletada saksa merejõudude tegevust maaväe toetusel, siis ei oleks peapositioni vallutamine sünnitanud kuigi suuri raskusi.

II. Eelpositioni relvastus.

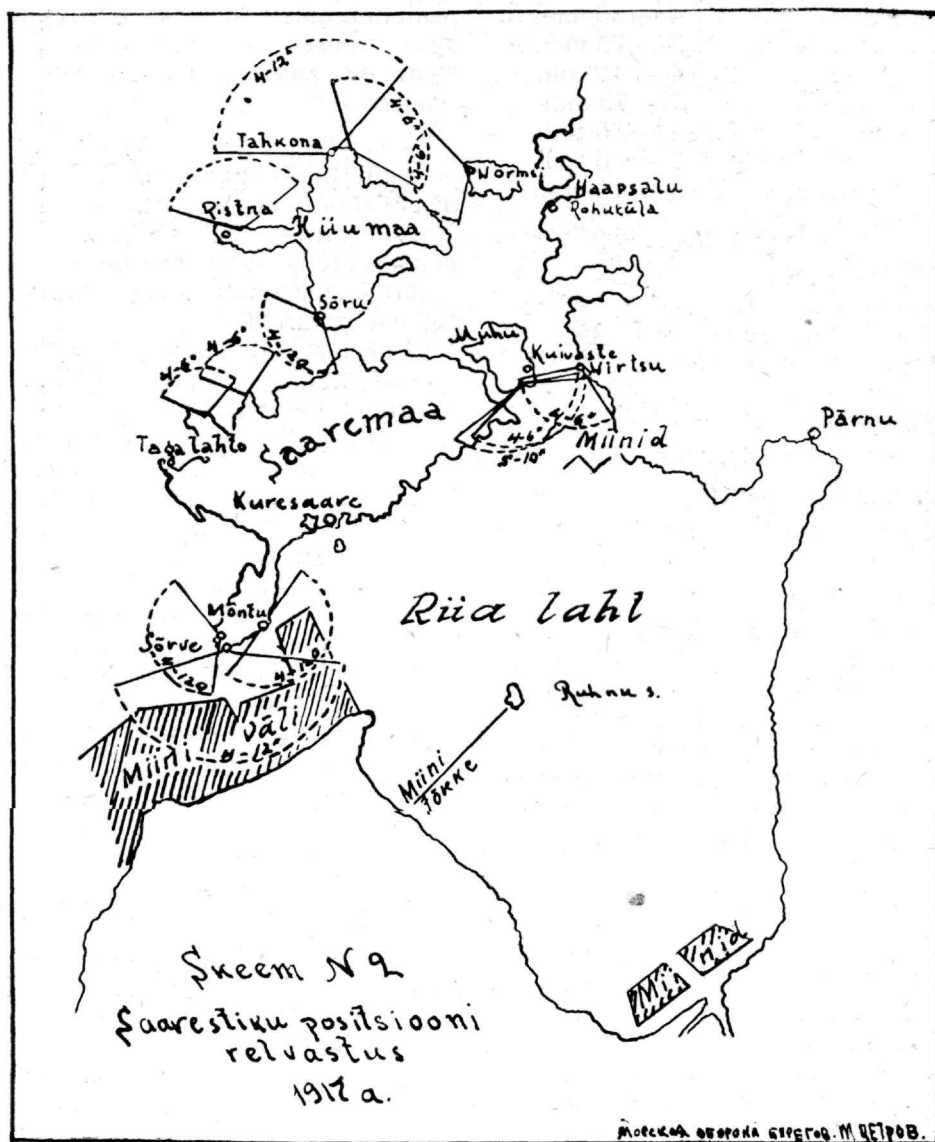
Tahkuna	4—12 toll.
„	4—75 mm. A.
Lehtma (Tahkunast umbes 5 kilom. idapoolse)	4—6 toll.
Dirhami	4—6 toll.
Örö	4—12 toll.
„	3—120 mm.
„	4—6 toll.

Kokku.	Patareisid.	Suurtükke.
12 toll.	2	8
6 toll.	3	12
120 mm.	1	3
75 mm. A.	1	4
	7	27

Eelposition oli palju nõrgem peapositionist; Tahkuna ja Örö patareid ei suutnud katta tervet rinnet. Positioni põhjapoolne tiib toetus skääridesse ja oli võrdlemisi hästi kaitstud. Russarö ja Utö patareidega; sellevastu lõunapoolne tiib rippus õhus, sest Hiiumaa oli nõrgalt kaitstud vastase dessandi vastu ja Tahkuna, Lehtma patareide vallutamine seljatangant, maa poolt, ei oleks sünnitanud raskusi. Eelpositioni paremuseks oli see, et ta jättis palju ruumi laevastiku manööverimiseks.

III. Turu-Ahvenamaa position.

Utö	4—6 toll.
„	4—6 BB.
„	2—75 mm. A.
„	3—6 toll. haub.
Lemlandi	4—120 mm.
Stora-Klubböni	4—6 mm.
Skatta	4—6,6 toll.
„	4—120 mm.
Hamnö	2—120 mm.
Korsö	2—120 mm.
Ahvenamaa	3—6 toll.
„	3—6 toll.
„	3—6 toll.
„	3—6 toll.

Kokku.	Patareisid.	Suurtükke.
6 toll.	8	28
6 toll. haub.	1	3
120 mm.	4	12
75 mm. A.	1	2
	14	45

Kuigi Turu-Ahvenamaa positsioon ei olnud relvastatud suurte kalibriatega suutis ta oma ülesannet täita hästi, sest madalikkude ja kitsaste farvaterite tõttu võis vastane skäärides liikuda edasi ainult suure ettevaatusega; pealegi oli kaitsjal kerge skääride vahesi miinidega sulguda.

IV. Tiivapealne skääride positsioon.

25. Hästö Busö	4—6 toll.
27. Russarö	6—75 mm.
28. „	6—9,2

See positsioon oli mõeldud kattena miinilaevadele, mis siit pidid atakeerima vastast tema liikumisel Soome lahe suust Tallinna-Porkkala joonele. Muhuväina positsiooni langemisega oli ta ülesandeks siduda Turu-Ahvenamaa positsiooni peapositsiooniga Porkkala juures, moodustades n. n. põhja kaitserinde.

V. Muhuväina positsioon.

Vormsi	4—6 toll.
Rohuküla	2—75 mm. A.
Muhu	4—16 toll.
„	2—75 mm. A.
Virtsu	4—6 toll.
„	3—75 mm. A.
Muhu	5—10 toll.
Sörve	4—120 mm.
„	3—75 mm. A.

Sõrve	4—130 mm. A.
„	3— 75 mm. A.
„	4— 12 toll.
„	3— 75 mm.
Undva	4— 6 toll.
Ninase	2— 6 toll.
Kuresaare	3— 75 mm. A.

Kokku.	Patareisid.	Suurtükke.
12 toll. lahtised	1	4
10 toll. „	1	5
6 toll. „	5	18
120 mm.	1	4
130 mm.	1	4
75 mm. A.	7	19
	16	54

1917. a. kaitseplaani järgi võiks Muhuväina positsiooni jagada kolme ossa, milledest igaühel oli täita oma eriline ülesanne.

1. Sõrve kaitsepiirkond.

Selle piirkonna ülesandeks oli takistada saksa laevastiku sissetungimist läbi Irbeni väina Riia lahte. Viimasel oli see tähtsus, et tungides siia sakslased ähvardasid venelaste Riia positsioonide paremat tiiba, kuna samal ajal kuskil Pärnu ja Riia vahel maa-levisatud tugevam dessant oleks võinud saada kardetavaks venelaste sõjategevusele.

Irbeni väina olid venelased pannud kolme aasta jooksul ligi 10.000 miini; kuigi sakslastel korda läks osa neist välja traadida (peamiselt Kuuramaa rannas, seal asuvate patareide kaitse all), moodustasid ülejäänud siiski tugeva tõkke.

Miiniväli oli kaitstud võimsate 12-tolliliste Sõrve patareidega, mis ulatasid tulistama Kuuramaa rannani, ja Riia lahe merejõududega. Positsiooni valvasid alaliselt selleks määratud sõjalaevad varjupaigaga siinsamas lähedal asuvas Mõntu sadamas. Laevastiku peajõud*) baseerusid Kuivas-tesse, ligi 60 miili kaugusel Sõrvest; Irbeni väina võisid nad jõuda, tarbekorral, varemalt nelja tunni pärast; seega tekkis küsimus, kas jõuab laevastik Irbeni väina positsioonile otsustavaks momendiks.

Sõrve kaitsepiirkonna nõrgemaks kohaks oli selle maapoolne külg. Sõrve poolsaar on ühendatud Saaremaaga kitsa maa-ribaga, mille kaitseks ei olnud midagi ette võetud. Iseseisva, ka maa poolt kaitstud kindlusena oleks Sõrve vististi suutnud

*) 1917. a. vene Riialahe merejõud koosnesid 2 liinilaevast, 1—2 ristlajest, suurtüki-laevadest ja uute laevadega täiendatud miini-laevade diviisist.

pealetungijale tõsisemalt vastu panna; nüüd aga olenes ta saatus sellest, kuivõrt hästi on Saaremaa organiseeritud vastupaanuks.

2. Saare- ja Hiiumaa kaitsepiirkond.

Selle piirkonna kaitse mere poolt oli üldiselt nõrk. Tagalaht, mis loeti võimaliku- maks, ühtlasi ka sündsamaks dessandi maalesaatmise kohaks, oli suletud nõrga miinitõkkega, mida toetasid kaks lahtist 6-tollilist patareid.

Sakslaste maabumise katsete puhul mõeldi kaitsta Tagalahe piirkonda maa- väega laevastiku toetusel. Oli siiski küsi- tav, kui palju suudab laevastik abistada maaväge, sest sakslased olid merel suures ülekaalus; pealegi ei võimaldanud Soela- väin venelastele suuremate laevade tege- vusse saatmist.

Peab tunnistama, et Tagalahe piir- kond oli kogu Muhuväina positsiooni nõr- gemaks, ühtlasi ka tähtsamaks kohaks. Olukorra järele võis selgesti ette näha sakslaste maabumist kuskil selles raioonis; ühenduses Saaremaa langemisega pidid pa- ratamatult alistuma Sõrve ja Hiiumaa, see- ga paljastades eelpositsiooni lõunapoolse tiiva.

3. Muhuväina kaitsepiirkond.

Muhuväina lõunapoolne osa, Muhu ja Virtsu vahel, oli kaitstud suurekaliibriliste patareidega, mis pidid abistama laevastiku võitluses saksa merejõududega, juhtu- misel, kui sellel oleks korda läinud tungi- da läbi Irbeni väina Riia lahte.

Selle piirkonna tundelikumateks osa- deks olid süvendatud ühendustee Muhu- väinast Soome lahte ja laevastiku baas Ro- hukülas; vene Riia lahe merejõudude tege- vuse edu olenes täiesti kaitsepiirkonna ele- mentide julgeolekust.

Seda julgeolekut võis saavutada Soela väina ja Hiiumaa-Vormsi vahelise läbikäi- gu kaitse organiseerimisega. Soela väina piirkond oli kaitstud 120 mm. patareiga (Tohvri), kuna väina ennast võis sulguda mõne laeva põhjalaskmisega. See oleks aga takistanud oma laevade väljapääsu, mis oli tarvilik Tagalahe piirkonna toetu- seks; need põhjused leiti küllalt kaalu- vaks, et jätta väin lahtiseks.

Muhuväina põhjapoolne osa Hiiumaa ja Vormsi saare vahel oli kaitstud Tahkuna ja Lehtma patareidega; veel paremini võisid seda kaitset teostada vene laevastiku peajõud Soome lahest.

Veel kord pilku heites Baltimere kaitse-

plaanile selle lõpuarenemisastmel 1917. a., näeme, et siin olid suured puudused.

Plaan nägi ette kaitse organiseerimist peamiselt merelahingu vaatepunktist; desandri võimalused sakslaste poolt ei olnud tõsiselt arvesse võetud. Baltimere kallaste kindlustamisel oli märgata tendentsi katta kaldaid Botnia lahest kuni Kuuramaani katkestamatu rea patareidega; selle plaani läbiviimisel puudus aga järjekindlus: kõik kindlustused olid maa poolt nõrgalt kaitstud ja ei oleks suutnud näidata kuigi tõsist vastupanu, eriti sakslaste maa- ja mereväe kooskõlastatud tegevusele. Kõikides rinde osades leidis auke, kuhu energiline vastane võis hõlpsasti sisse murda.

Üheks sarnaseks lõheks oli Saaremaa

piirkond Muhuväina positsioonis. Nagu eelpool juba tähendatud, olenes Saaremaa vastupanust kogu saarestiku ja Riialahe saatus. Teisest küljest, saarestik vallutatud, ei oleks sakslastele raskusi teinud oma väeosi mandrile üle visata ja Tallinnale kallale asuda maa poolt küljest. Tallinna vallutamise oleks kutsunud esile tsentraalning eelpositsiooni langemise...

Meie teame, et sakslased ei jätnud kasutamata sarnaseid tulemusrikkaid võimalusi. Kuidas see sündis, ei oleks siin otsustavalt kirjeldada, kuna küsimus on juba varem käsitatud „Sõduri“ veergudel; pealegi ei sisalda vene andmed saarestiku vallutamise operatsiooni käigu kohta oluliselt midagi uut.

Jaroslav Hašek: „Vapper sõdur Švejk'i juhtumused Ilmasõjas.“

1923. a. noorelt (vaevalt 40 a.) surnud Tšehhi kirjanik Jaroslav Hašek, see „Tšehhi Cervantes“, on ilmale pärandanud sõdur Švejk'is omapärase tüübi: heasüdamlik, piiratud mõistusega, kuid siiski omalt seisukohalt võimas hindama olukorda. Švejk'i defineeritakse, kui „rafineeritud tola“. Kirjanik laseb sellel „tolal“ liikuda ja tegutseda Ilmasõja mitmesugustes olukordades ja toob esile suure meisterlikkusega (olguigi vähe sharsheeritult) rikkaliku seeria sõjaväelaste (küll seliataguse kangelaste, küll rindemeeste jne.) tüüpe, kirjeldab olukordi, meeleolusid, kombeid jne. sarnase hoo ja elavusega, et need lugejad, kes kord Ilmasõja kaasa teinud, võivad nüüd kui kinolindilt jälgida möödunud võitlusi ja elu.

Autor kirjeldab peamiselt Austria olusid Ilmasõjas, kuid enneilmasõjaaegsed Euroopa sõjaväed, eriti Vene, Austria, Saksa omasid palju ühist. Seepärast vaadeldes mõnd Austria obersti või leitnanti, tunned neis endist polkovnikut, või porutshikut Vene väes jne.

Allpool toodud lühikeses väljavõttes autor viib lugeja vapper sõdur Švejk'i kaasabil erilisse olukorda, milles lugejal võimalus tutvuneda Austria tagavara polgu tegelastega, nende rõõmude ja muredega:

...„Oberst Friedrich Kraus, liignimeliga von Zillergut, millise liignime pärinud ühelt esivanemalt juba 18. sajandil õigitud Salzburgi mõisalt, oli puhastverd idioot. Kui ta midagi selgitas, siis ainult kõigile juba ammu selgeid asju: „Nõndas, mu härrad, aken... Teate teie mis aken on?“ Või: „Üks tee, millel mõlemilpool on kraavid, hüütakse maanteeks. Nõndas mu härrad, kas teie teate, mis kraav on? Kraav on avaus maasse, mille kallal on palju vaeva nähtud. See on üks süvend. Nõndas... Kaevatakse ta labidatega. Aga kas teate mu härrad, mis labidas on?“ Ta kannatas selgitusemaania all. Ta selgitas sarnase vaimustusega kui leidur oma viimast leitud.

Ta oli uskumatult tola, nii et ohvitserid juba

kaugelt teelt peitu pöördusid, et mitte kuulda selgitusi, mis on trotuaar, mis on tänav, mis on maja, mis on fassaad. Või, et tänavalt maja silmistades ei võivat näha selle tagumist fassaadi...

Otse imestamisvääriline oli see, et see idioot tegi kaunis kiirelt karjääri ja et ta oli mõukate inimeste pailapseks, näiteks üks kõrge kindral, kes, teades Krausi täielist saamatust, teda siiski kariääritrepil üles upitas.

Manöövreil tegi ta oma rügemendiga imetegusid. Millalgi ei jõudnud ta kohale õigeks ajaks. Ta viis rügementi kolonnis kuulipildujate tule all. Ja kord keiserlikel manöövreil Lõuna-Böhmimaal kadus ta koguni koos rügemendiga. Päevade möödudes leiti ta rügemendi asukohta kasarmutes koos oma rügemendiga. Temale andestati see.

Tema sõbralik suhtumine ühe kõrge kindraliga ja teiste temast mitte rumalamate Vana-Austria aukandiatega tõi talle kiituseid ja aumärke, millest suhtes tal oli erilne isu ja milliste põhjal ta end luges parimaks sõduriks päikese all, parimaks teoreetikuks strateegias ja teistes sõjateaduslikes ainetes.

Revideerides rügementi kõnetas ta sõdureid ja küsis alati ühte ja samat: „Mispärast nimetatakse meie vintpüssi „Manlicheri vintpüssiks“? Rügement andis talle sõjanimeliks „Manlicheri-tola“.

Ta oli ebaloomulikult kättemaksuhimuline, hävitas armutult iga talle mittemeeldiva ohvitseri, lisades nende abielu palvekirjadele halbu ates-tatsioone...

Omas piiratud mõistuses oli ta üleilmselt jumalakartlik. Ta korteris oli kodukirik. Käis püha Ignatiuse iures pihtimas ja sõta puhkedes korraldas erilisi palveid Austria ja Saksa relvade võiduks. Ta palus, et jumal aitaks Saksamaal saavutada ilma hegemooniast ja rohkem rikkastada okupeeritud maadest. Hirmsasti äritisid teda aialehe teated, et jälle on võetud ja Austriasse toodud sõjavange. Ta lausus sarnasel puhul: Milleks tassida neid kokku. Kõik maha põmmutada. Armutult. Tantsitagu vaenlase surnuke-

hadel. Ka eraisikud Serbias põletada viimseni ja lapsed läbi torkida täkkidega!...

Lõpetades õpetöö vabatahtlikkude koolis, läks ülemleitnant Lukasch oma „Maxiga“ jalutama.

„Ma luban enesele teie tähelepanu juhtida, härra oberlajtnant!“, lausus hoolitsedes Šwejk, „et teie koeraga ettevaatlik oleks, muidu jookseb ta ära. Temas võib ärgata igatsus vana kodu järele ja ta lippab kui teda ei ketistata. Ma ei soovita teile minna üle Havlitschekplatsi, sest seal longib ümber üks lihniku koer, see on tülinorija. Kui aga oma raionis märkab võõra koera, tärkab tas kadedus ja hirm, et võõras koer ei näpaks mõnd konti, või midagi sarnast. See koer on samane kui see kerjus pühast Kastullusest.“

„Max“ hüples ja keerles ülemleitnandi jalgade vahel, avaldades üllisuurt rõõmu eeloleva päevase jalutuskäigu üle.

Astudes tänavale ülemleitnant Lukasch pöördus koeraga Kraavidele. Härrastänaval pidi ta kohtama üht daami. Ülemleitnant juurdles ametasjadel: millest ettekanda homsel tunnil vabatahtlikkude koolis. Kuis defineerida kõrgustiku mõistet. Mis on relatiivne ja absoluutne kõrgus. Miks hakkame kõrgustikke arvestama merepinnalt? Neetud, milleks sarnaseid raskeid küsimusi õppekavasse võtta? On öeldud, et vastane asub kõrgustikul 312, siis asub ta seal, sest nõnda see on ju kaardi järele ja milleks see õppus kõrgustikkude suhtumisest merepinnaga? Neist sügavaist mõtelist äratas ülemleitnanti vali „halt“!

„Halt,“ kuuldes püüdis „Max“ end nõõriilt vabastada, et sõbralikult tormata hüüdjä juure.

Ülemleitnant Lukaschi ees seisis oberst Kraus von Zillergut. Ülemleitnant Lukasch saluteeris, astus obersti ette ja vabandas, et ta polevat härra obersti märganud.

Oberst Kraus'i tunti ohvitserkonnas kui kirglikku „peatajat“. Oberst Kraus'i arvates oli auandmine midagi sarnast, millest olenes sõja edu ja millel tugenes üldse kogu sõjaline jõud. Ta nõudis äärmist määrustikklikku täpsust auandmisel. Igat eksijat selles ta peatas, sõdureid viis otse kasarmusse trahvimiseks.

Ta ei tunnustanud vabandusi: „Mittenäinud.“ „Sõdur“, seletas ta, „peab ülema kõigesuuremas murrus märkama, ja alati mõtlema kuis kõige täpsemalt täita saluteerimise reegleid. Samuti lahingus — surres saluteerigu. Kes seda ei täida on metsloom.“

„Härra ülemleitnant,“ lausus oberst Kraus öudse häälega, „esmailt alam peab ülemale alati austamist avaldama, see pole muudetud ja teiseks — misajast on härradel ohvitseridel kombeks jalutama käia varastatud koertega? Nõndas, varastatud koertega. Sest koer, kes kuulub teisele on varastatud.“

— „See koer, härra oberst — —“

„Kuulub minule,“ prahvatas oberst Kraus vahele, „see on minu „Fox“. „Max-Fox“ lipitses oma endise peremehe, obersti, ümber, tõrjudes südamest vihmase austuse ülemleitnandi vastu. „Varastatud koertega ümber kolada, härra ülemleitnant ei sobi ohvitseri auga. Ei teadnud? Kuid ohvitser ei osta ennem koera kui pole veendunud, et sellest ostust ei tule pahandusi. Või loeb härra ülemleitnant õigeaks ratsutada varastatud hobusel? Kas te pole lugenud mu koera kadumise kuulutust „Boheemias“ ja „Päevalehes“? Kuis, teie ei loe kuulutusi, mis teie ülem paigutab ajalehte?“

Oberst selle juures tegi kätega kahjatsust avaldava gesti.

Tõesti need noored ohvitserid! Kus on distipliin? Oberst kuulutab, kuid leitnant ei loe.“

— „Kui ma sulle vana tola saaks anda paar kõrvaliilu,“ mõtles eneses ülemleitnant Lukasch, silmitsedes obersti põskhabet, mis kuidagi tuletas meelde orangutangi. „Tulge minutiks muga kaasa,“ ütles oberst.

Nii sammusid nad, andudes raskele ja omapärasele jutuaajamisele.

„Rindel, härra ülemleitnant, ei juhtuks teiega enam sarnaseid asju. Seljataguses jalutada varastatud koeraga on väga mugav, väga meeldiv. Nõndas! Oma ülemuse koeraga jalutama minna... Samal ajal kui lahingväljadel langevad sajad ohvitserid... Ja ülemuse kuulutusi mitte lugeda. Kas kuulutagu ma sada, kaks või kolmasda aastat oma koera kaost!“

Oberst nuuskas vihaselt ja vabastas ülemleitnandi.

„Mis peaks ma tegema Šwejk'iga?“, arutas ülemleitnant Lukasch. „Ma purustan ta molu, kuid sellest ei jätku. Isegi rihmu ta seljast nülgi, oleks sellele lontrusele vähe. Vaatamata sellele, et ta pidi kohtama daami, pöördus ülemleitnant äritatult koju.“

„Ma lõõn ta surnuks,“ töötas ta enesele kui vajutas oma korteri elektrikella nupule.

* * *

Vahepeal oli vapper sõdur Šwejk mõttevahetuses kasarmust saadetud käskjalaga. Käskjalg tõi ülemleitnant Lukaschile kirjavahetuse alla kirjutuaajamiseks. Šwejk kostitas teda kohviga ja mõlemad selgitasid teineteisele, et Austria kaotab sõja. Nad rääkisid seda ilme ja häälega, nagu oleks see enesest mõistetav. Neil oli põhjendusi ja oletusi, millised avalikkusele kandes oleks kindlustatud olnud võllas mõlemaile.

„Tema Majesteet, keiser, olevat nõrgameelne“, seletas Šwejk, „ta pole millalgi millestki aru saanud, see sõda on ta lõpp.“

„Ta on tõesti tola,“ seletas käskjalg kasarmust veendunult, „täiesti tola“. Ta vist ei teagi, et sõda möllamas. Võimalik, et neil häbi oli sellest temale teatada. Ja kuigi ta kirjutas alla sõjamanifestile, siis pettuselt ja valelt sunnitud. Nad lasid selle trükkida tema teadmata, sest vana ei oska üldse enam mõelda.“

„Temaga on otsas“, lisas Šwejk asjatundlikult „ta niisutab voodit ja teda toidetakse rinnapiimaga, nagu väikest last. Tema majesteet imevat kolm korda päevas rinda.“

— „Sarnane tobe keiserrijk kui Austria ei kõlbaks üldse ilma,“ selgitas Šwejk...“

Oleks arvatavasti veelgi mõni huvitav ja õpetlik mõte väljendatud, kui kõnet ei oleks seganud ülemleitnandi Lukaschi tagasitulek.

Heites Šwejkile hirmuäratava ja hävitava pilgu, kirjutas ta ruttu alla paberitele, vabastas käskjala kasarmust ja andis märku Šwejk'ile, et see talle järgneks teise tuppa.

Ülemleitnandi silmad heitsid välke. Ta asetus toolile, mõtles vähe; silmitses Šwejki, nagu kaaludes, millega alata oma ohvri piinamist.

„Alguses annan talle paar molu mõõda“, mõtles ülemleitnant, „siis purustan nina, kisun kõrvad peast ja küll siis juba läheb.“

Ta ees seisis ja vaatas otsekohese süütu ja heasüdamliku pilguga silmi Šwejk, katkestades rahu enne tormi sõnadega: „Teatan sõnakuulelikult, härra oberlajtnant, teie olete kassist ilma. Ta oli äraõginud saapamääre ja kärvas. Ma vis-

1) Šwejk'i stiil.

kasin ta naabri keldrisse. Oli kena ja armas Angoora-kassike, raske sarnast leida“.

„Mis pean ma sarnasega tegema?“ läbistas ülemlleitnandi pead mõte, „Jumal on talle loonud tolasega näoilme“.

Ja Šweiki silmad hiilgasid süütust õrnusest, puhtusest ja heasüdamlikkusest. Ühtlasi väljendasid nad täielikku hingelist tasakaalu, nagu oleks kõik korras, nagu poleks midagi sündinud ja kui olekski, siis ainult see mis pidi sündima.

Ülemlleitnant Lukasch kargas püsti, ei teostanud aga ühtki nii hästi Šweiki suhtes kavatsatud piinamise žesti, ta vehkles ainult rusikaga Šweiki nina all ja mõirgas: „Teie olite varastanud selle koera, Šwejk!“

— „Teatan sõnakuulelikult, härra oberlajtnant, et ma viimasel ajal midagi sarnastest juhustest ei tea ja luban härra oberlajtnandile meeletada, et ta täna pealelounat „Max'iga“ jalutama läks ja seepärast ma Maxi kuidagi viisi varastada ei saanud. See on vaist situatsioon. Ma tundsin Brentenni tänaval sadulseppa Kunesh'it, kes ei saanud ühtki jalutuskäiku koeraga nii toimida, et ta koera ei kaotaks: ta unustas selle kas kõrtsi, või varastati talt lihtsalt koer, või jälle laenati talt koer ja ei antud enam tagasi“.

„Šwejk, tõbras, tola, pea kord molu! Ükskähest — kas olete raffineerituim kelm, või olete kaamel ehk paratamatu idioot. Teil ei ole muud kui näited Kuneshitest, aga öelge, kust saite Maxi? Kas teate, et ta kuulub meie oberstile, kes ta muld võttis, kui me tänaval kogemata kohutime. Kas teate, et see on pöörane skandaal. Öelge mulle nüüd tõtt, kas varastasite ta, või ei?“

— „Teatan alandlikult, härra oberlajtnant, et ma teda ei varastanud.“

Kas teadsite sellest, et see varastatud koer oli?“

„Teatan sõnakuulelikult, härra oberlajtnant, teadsin, et koer oli varastatud.“

„Šwejk, Jeesusmarie, Issandjumal, ma lasen te maha, teie tõbras, vasikas, härg... Kas te tõesti olete nii tobe?“

„Teatan sõnakuulelikult, härra oberlajtnant, et olen tobe!“

„Mis tõite mulle varastatud koera, mis tõite üldse selle metslooma mu korterisse?“

„Selleks, ei teile rõõmu valmistada, härra oberlajtnant“. Ja Šweiki silmad vaatesid heasüdamlikult ja õrnalt oma ülemlleitnanti, kes langedes toolile õhkas: „Miks nuhtleb mind jumal sarnase tõpraga?“

Vaikses alistuses saatusele istus ülemlleitnant toolil tundega, nagu puuduks tal jõud mitte ainult Šwejkile lüüa, vaid koguni sigarit süüdata. Alateadlikult saatis ta Šweiki „Päevalehe“ ja „Boheemia“ järele, et lugeda sealst obersti kuulutusi koera kaost.

Varsti ilmus Šwejk mõlema ajalehega. Ta hiilgas rõõmust ja raporteeris: „Neis, härra oberlajtnant, on nii ilusasti kirjeldatud härra obersti koer, et rõõm lugeda. Ta lubab veel 100 krooni tasuks, kes talle koera tagasi toob. See on hea tasu, sest harilikult antakse 50 krooni. Tuntud Božetech Koschirschist toitis end sellest. Ta varastas koera, luges siis hoolega kuulutusi ja viis peremehele varastatud koera tagasi. Kord varastas ta ühe ilusa musta spitzi ja kui omanik ei kuulutanud, siis kuulutas ta ise, et on leidnud koera. Ja mõelge, härra oberlajtnant, omanik leidis. Ta lunastas koera, keda luges jäädavalt

kadunuks, ja ütles, et on uuesti võitnud usu inimete aususesse“....

„Minge magama, Šwejk,“ lausus ülemlleitnant, „teie võite hommikuni mulle kõiksuguseid lollusi rääkida.“

Ta läks ka ise voodi. Unes nägi ta, et Šwejk oli varastanud troonipärija ratsu, temale toonud ja tema, õnnetu ülemlleitnant Lukasch, galopeerib sellel oma rühma ees.

Teisel hommikul ärgates tundis end ülemlleitnant halvasti, nagu oleks ta saanud öösiti kõrva-kiile...

„Istudes hommikueinel oli ülemlleitnant rabatud Šweiki ootamatust küsimusest: „Teatan sõnakuulelikult, härra oberlajtnant, et kas ei peaks ma teile muretsema teist koerakest.“

„Teate, Šwejk, mulle teeks praegu kõigesuuremat headmeelt, anda teid väljakohtu alla“, ja lihas kurvalt: „kuid teid mõistetakse seal õigeks, sest sarnast kolossaalset tola kui teie, ei ole veel ilm näinud. Vaadake kord peeglisse. Kas ei hakka teie süda pöörutama omast tobesusest. Öelge otsekoheselt, Šwejk, meeldite te enesele?“

„Teatan sõnakuulelikult härra oberlajtnandile, et ei meeldi. Mu nagu on selles peeglis vildak või midagit nii... Kord nägin hiinlase Staneki juures sarnase suure peegli, mis nii moonutas iga inimese, et päris oksele ajas. See oleks nii veel kaua kestnud, kui kord linnapea möödaminnes ei oleks sellesse peeglisse vaadanud... Ta lasi kohe selle peegli silmist kasida“... Ülemlleitnandile jäi ainult sügavalt ohata Šweiki „sõnakuuleliku ettekande“ peale.

Varsti kõlas köögist Šweiki rõõmus sõdurilaul:

„Sõtta tõttas Grenevill
Lossivärvat ehtis lill.
Uhkelt lehviv kiivril tutt,
Aga neul armsal — nutt...“

„Ma olen kaua kaalunud härra ülemlleitnant, mis pean ma õieti tegema teiega, et see koerlugu ei korduks ja mulle tuli meelde, et teie kord soovisite teenida 91. rügemendis. Ülemjuhatus teatas uuesti, selles rügemendis on suur ohvitseride puudus, sest serblased olevat kõik selle rügemendi ohvitserid maha nottinud. Annan ausõna, et teie kolme päeva jooksul seal olete, sest rinne vajab ohvitseri, kes...“ Ja siin ei osanud oberst Kraus enam jätkata, vaid vaatas kella ja käskis ülemlleitnandil minna õhtusele üleluge-misele.

„Nõnda siis, Šwejk“, ütles ülemlleitnant piduliku tooniga. „ma teatan teile, et te minuga marss-pataljoni kaasa tulete, kuid ärge lootke seal toimida sarnaseid tolasusi kui siin. Meeldib see teile?“

„Teatan sõnakuulelikult, härra oberlajtnandile, et see mulle meeldib, vastas vapper sõdur Šwejk, „see saab midagi suurepäraselt olema, kui me kahekesi Tema Majesteedi Keisri ja ta perekonna eest saame langema — — —“

Ülalpool tõlgitud read ei suuda kaugeltki edasi anda seda piltide, tüüpide ja situatsioonide ilu ja rohkust, mis sisaldavad Hašeki „Vapper sõdur Šwejk“ viis köidet, kuid natukene viivad nad siiski lähemale sellele teosele. On autoriteetlikke arvamisi, et Ilmasõja mõistmiseks on „Vapper sõdur Šwejk“ sama tähtis, kui seda on 1812. a. Prantsuse-Vene sõja mõistmiseks. Leo Tolstoi üldtunnustatud „Voina i Mir“ („Sõda ja Rahu“).

M. L.

Prantsuse raske läbimurde-tank „Char 2C“.

R. E i s e n s c h m i d t'i (Berlin NW, 7, Mittelstrasse 18) kirjastusel on ilmunud suur seinatabel ülalmainitud tanki värvilise üldkujutuse ja mitmesuguste läbilõigetega. Samalt tabelilt leiame ka tarvilised andmed selle tanki tüübi kohta. See tabel on nähtavasti mõeldud „Reichswehrile“ ja Saksa riigikaitset huvitatud laiematele ringidele. Tabeli hind 4 Saksamarka. Meile võiks see tabel sõjanduse eduga tutvunemise seisukohalt pakkuda huvi.

Andmeid „Char 2C“ kohta on tabelil järgmisi:

1. „Char 2C“ ülesandeid ja üldiseid andmeid selle tüübi kohta.

„Char 2C“ kasutatakse suurtel läbimurretel selleks, et rajada teed vähemaile tankide tüüpidele ja et nende abil, — sest nad ei karda väiksekaliibriliste relvade tuld, — katta näiteks „Renault“ lahingusse astumist. „Char 2C“ kompaniis on 4 tanki; olevat soovitatav koondada läbimurdeks 2 kompaniid. Inglise Mark V, mille suurus ja välimus tuletavat meelde „Char 2C“, kuid võimed kaugelt vähemad, kõlbavat vast „Char 2C“ tegevuse moondamiseks. Selleks kavatsevatki prantslased „Mark V“ kasutada.

2. Arvulisi andmeid:

„Char 2C“ mudel on leitud a. 1923. Omab elektri jõumasina.

Mõõdud: pikkus 10,275 m, laius 2,95 m, kõrgus 4,15 m.

Raskus — 68,5 tonni.

Relvad — 1—75mm. kahur pöörlevas teraskuplis. Peale selle 4 kuulipildujat.

Meeskond — 1 ohv., 12 sõdurit.

Soomuse paksus: eest 45 mm, kupel 35 mm, tagant ja külgedel 10 kuni 25 mm.

3. Taktikalisi omadusi:

Prantslased oletavat, et „Char 2C“ on kaitstud tule eest, kerge suurtükituli sisearvatud. (Soomustlähbistavad granaadid 500 m peal olevat „Char 2C-le“ ohtlikud).

Kiirus — 10 klm. tunnis.

Vallutatavad kallakud kuni 45°.

Vallutatavad tõkked: 4,5 m — 5,5 m kraavid, vallid ja müürid kõrgusega kuni 1,7 m; murrab puud 0,8 meetrini; ületab veekogu sügavusega 1,5 meetrini.

Bensiini tagavara tegevuseks 70—80 klm.

4. Kaitse „Char 2C“ vastu:

a) Passiivne: kõikisugused takistused, mille mõõdud ületavad p. 3 mainitud.

b) Aktiivne: relvad, asetatud tarvilisele distantsile ja varustatud vastava laskemoonaga.

Tabeli autoriks on Austria reservmajor Dr. ing. Fritz Heigl, Viini Tehnika Ülikooli assistent. R —

Sõjakirjandust.

„Rootsi Kuningliku Sõjateaduse Akadeemia toimingud ja ajakiri“ nr. nr. 2. kuni 10. — 1927.

Nr. 2.

Aastaaruanne õhusõjandusest peetud ettekannete kohta.

Inglise käsiraamat gaasikihvitushaigete ravitsemisest.

Varustamine Vene-Jaapani sõjas 1904—1905.

Tagavaraohvitseride rekruteerimine.

Kallaletungi-lennukid (Hävittäjät).

Kirjanduse ülevaade.

Nr. 3.

Aastaaruanne suurtükiväeteadusest peetud ettekannete kohta.

Varustamine Vene-Jaapani sõjas 1904—1905 (järg).

Saksa uuemad vaated rännaku, puhkusele asumise ja valveteenistuse kohta.

Vaateid ratsa-väeosade kasutamise kohta.

Östgöta-ratsanikkude ajalugu. Teadaandeid.

Nr. 4.

Aastaaruanne suurtükiväeteenistusest peetud ettekannete kohta.

Aastaaruanne sõjakunstist peetud ettekannete kohta.

Tähelepanekuid ja muljeid Saksa sõjaväest suvel 1926.

Sõjaasjanduse kirjandus.

Teadaandeid.

Nr. 5.

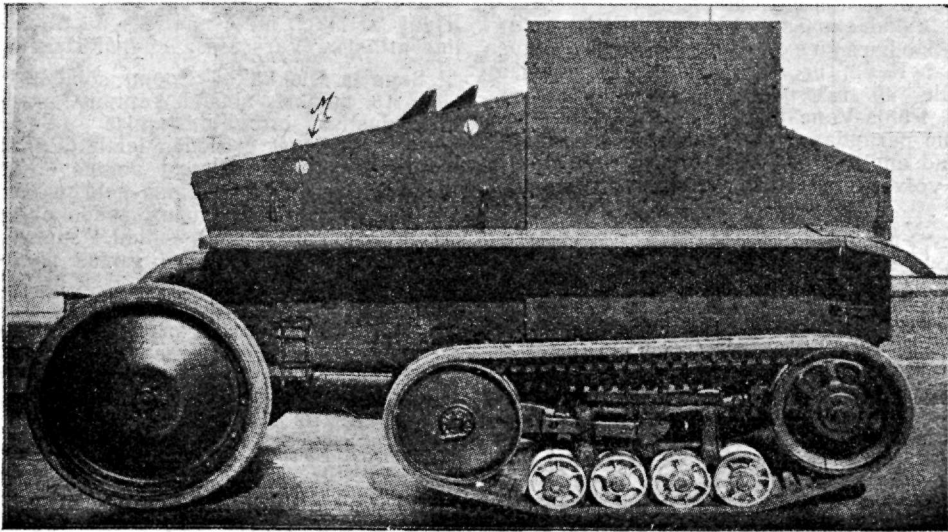
Aastaaruanne sõjakunstist peetud ettekannete kohta.

Uus jalaväe määrustik.

Nr. 6/7.

Aastaaruanne inseneriasjanduse üle peetud ettekannete kohta.

Crossley-Marteli ühemehe-tank.

„The Royal Tank Corps Journal“ teatel tehakse käesoleval ajal Inglise sõjaväes katseid uut tüüpi ühemehe-tankiga, mis on Briti inseneriväe major G. Le Q. Marteli poolt konstrueeritud ja Crossley autotehastes ehitatud. Tanki jõuallikaks on 14 hj. Crossley mootor, mis asub tanki tagumises otsas (M); tanki relvastuseks on ettenähtud üks raske-kuulipilduja. Tanki esimesed rattad, mis ehitatud kergress-põhimõttel, on ettenähtud vedamiseks ja ronimiseks, kuna tagumised rattad on tüüritavad. Oma kerguse poolest võib tank liikuda

igasugusel maapinnal ja omab kiire manövreerimise võimaluse. Tank on üleni soomustatud parema terasega.

Tankettide suhtes seab eelnimetatud tanki konstruktor mjr. Martel üles järgmised nõuded: meeskond — 2 sõdurit, relvastus — 1 kuulipilduja, soomustus — parem teras, tunnikiirus — 30 miili teedel ja 15 miili maastikul, transmissioon — rattad rännaku jaoks ja traktorid tegevuses, tegevusraadius — 100 miili; kaal — umbes 2 tonni.

E. M.

Uusi sihtjooni vooriteenistuse organisatsiooni kohta sõjas.

Lahingud Mewe juures 11. kuni 21. septembrini 1926.

Mõtteid luureteenistusest jalaväes.

Kuningliku Sõjakooli maalidekogu Karlbergis. Kirjandust.

Teadaandeid.

Nr. 8/9.

Aastaaruanne inseneriasjandusest peetud ettekannete kohta.

Mõningaid seisukohti uueaegse ratsaväe kasutamise ja sellest järgnev organisatsioon Rootsi oludele kohandatult.

Ülesandeid sideteenistuse väljaarendamisel alamate väeosade vahel.

Kirjandust.

Nr. 10.

Rootsi ja Inglise ettepanekud gaasikaitseinstruktsiooniks.

Soome ratsaväebrigaadi manööver 1926 aastal. Prantsuse 13. juuli 1927. a. seadus „sõjaväe üldisest organisatsioonist“.

Vabatahtlikust „landsturmist“.

Kirjandust.

*

Selgituseks olgu öeldud, et kogu ajakirja sisu jaguneb harilikult kahte ossa: **toimingud**, millistes käsitatakse akadeemias peetud ettekandeid ja referaate ning **ajakiri sõna** otsekoheses mõttes.

W. K.

„Voina i Revolutsia“ („Война и Революция“). Nr. 6 (Juuni) 1927.

Mamajev: „Sõjakäik põhja“. Artiklis käsitatakse Hiina kodusõda SSSR vaatepunktist. Lõuna armee (Rahvuslik-revolutsioonilise armee) tegevust 1926. a. suvel selgitab skeem nr. 1. Artiklil on järg.

Špektorov: „Kõrgemast üldjuhatusest imperialistlikus koalitsioon-sõjas“. Autor käsitab küsimust Ilmasõja kogemustel. Tahab näidata, et koaleerunud riikide vahel ei lakka omavaheline võistlus ka sõjas teatud vastasega. Selles olevatki raskus üldjuhatuses küsimuse otsustabekohasel lahendamisel.

N. Šwartz: „Põhiküsimusi armee seljataguse organiseerimisel“. Armees seljataguse organiseerimise tähtsusest. Ilmasõja õpiseid sel alal kui Läänes nii Idas... „Operatiivsete märkide (sihtide) puudumine, selguse puudumine operatiivses loomingu endises Vene armees (ilmasõjaaegses), sundisid venelasi sörkima operatiivsete sündmuste sabas...“ Sellest eriti olid tingitud raskused seljataguse korraldamisel.

I. I. Alksnis: „Ettevalmistus sõjaks ja komplekteerimise küsimusi“. Nende küsimuste peale vaadatavat SSSR juhtivates ringides ülevalt alla (?! K). Nii ei tohtivat see kesta. Tsaari Venemaal olevat komplekteerimise küsimustele pühendatud suur tähelepanu. Autor peab endistel sõjaplaanidel ja komplekteerimise kavadel alates Miljutin-Obrutševi plaanidega (1873.—1883.). Et olud (uued naabrid läänes) kui

politilised nii territoriaalsed N.-Vene suhtes muutunud, tulevat ka sõjaplaane ja komplekteerimise kavasad vastavalt ümber töötada.

Sidnev: „Vähemusrahvuste väeteenistuse kohustusest“. Selle artikli algus on „Voina i Rev.“ nr. 5. Kui tsaari Venemaa vabastas üle 40 rahvuse (Siberi, Kaukaasuse, Kesk-Aasia, Põhja-Vene jne. elanikke), siis Nõukogude Vene parandavat siin olukorda selles mõttes, et paljud endistest väeteenistusest vabastatud rahvustest võivat saada juba au osaliseks teenida punaväes...

Petrov: „Venemaa põllumajanduslik toodang Ilmasõjas“. Autor arvude põhjal näitab põllumajanduse toodangu langemist Ilmasõja jooksul; selle põhjuseks olevat olnud põllumajanduse organiseerimatus riigikaitse seisukohalt. N.-Vene pidavat „Vojeniseerima“ (sõjastama) ka põllumajanduse, nagu teised alad...

S. E. Rabinovitš: „Enamlaste tegevus sõjaväes 1917. a.“. Artikkel sisaldab rea resolutsioone mitmesugustest seljatagustest Vene väeosadest 1917. a., mis väljendavad poolehoidu enamlastele.

B. M. Simonov: „Sõjaväe manöövririte organiseerimine ja vahekohtunikude ülesanded manöövril“. Puna-vägi püüab siin järele aimata Läänes sellel alal maksvaid korraldusi.

L. Kliuev: „Õppused väeliikide koostöök“. Mõtteid väeliikide õppustest koostöök, PKKA ialaväe määrustiku II osa põhjal.

Slastšov: „Võitlus dessantidega“. Artikli sisustik: 1) Dessantoperatsioonide alused, 2) dessantide liigitelu, 3) võitlus dessantidega, s. o. kaitsetegevus dessantide vastu, 4) Inglaste dessant Ida-Aafrikas nov. 1914. (Tanga piirkonnas; skeem), 5) Vrangeli vägede dessant Kuubanis augustis 1920.; skeem, 6) 2. valgete (Krõmski) korpuse dessant Kirillovka m. juures 2. 7. 1920. Artikkel on huvitav näidete poolest.

N. Nozikov: „Sõjavägede jõe-laevastikud ja nende tegevus“. Sisustik: 1) ajaloolisi andmeid jõelaevastikkude tegevusest Venes ja Läänes, 2) jõelaevade tüüpe, 3) jõgede ja järvede iseloomustus strateegia ja taktika seisukohalt, 4) jõelaevastiku taktika.

Välismaade sõjakiranduse ülevaates on pühendatud eriline tähelepanu Poolale; on toodud kaks ülevaadet: A. Grečanik — „Poola staapide töö aluseid lahingolukorras“ ja Piorun: „Suurfüki ja ratsaväe koostööst Poolas“. Kriitika ja bibliograafia. K.

Soome.

„Hakkapeliitta“ nr. 43 sisaldab tähtsamana artikli Liivi orduriigi lagunemisest Baltimail. Kirjutuses käsitletakse neid intriige, mis tol ajal Vene, Rootsi, Poola ja Daani vahel valitsesid ja kuidas Katariina Jagellonica sattus nende intriigide keskpunktiks. Edasi on samas numbris piltides ja kirjutustes spordielu Soome kaitseväes ja kaitseväes.

„Hakkapeliitta“ nr. 46. Esikohal sõnas ja pildis selgitab neid kaitsevahendeid, mis Soomes tarvitusel haavatute sõdurite talvel lumes ja metsades vedamiseks keldude ja suuskade abil. Skagerraki (Helgoland) merelahing ja teisi jooksu iseloomuga kirjutusi.

„Suomen Sotilas“ nr. 45/46 on pühendatud N.-Vene 10-aasta juubeli asiadele ja kommunismi negatiivsete külgede selgitamisele. Teine

pool ajakirjast on ohverdatud Poola ajalugu ja sõjaasjandust kirjeldatavatele artiklitele. Eriti üksikasjaline ja lai on Poola sõjaväe koosseisu kirjeldav artikkel, mille autoriks on Soome sõjaväeline attashee Varssavis, kolonel Helsingius.

„Sana ja Miekka“ — Soome sõjapolitilise ajakirja — 18. numbris alustab kapten Castren kirjutust majanduslike ettevalmistamise tähtsusest sõja jaoks. Küsimust eritledes leiab tähtsaks, et riigi poolt saaks asjatundjatest alaline komitee asutatud selgitama ja korraldama neid majanduslisi alasid (tööstus, põllumajandus, teede ehitamine, laevad, kaubandus jne.), millel veel suur tähtsus sõja puhul. Edasi käsitletakse samas numbris maanteede ehitamisel tehtud katseid ja maanteede tähtsust sõja ja rahu ajal. Siis järgneb Verhovsky artikkel Vene punase armee taktilistest iseäraldustest. Veel on samas numbris kirjutusi teenistusaja lühendamise vastu ja keeluseaduse ja sõjaväelise karskusõpetuse korraldamise kohta. Järgnevas, nr. 19 „Sana ja Miekka“ numbris jätkub kapten Castreni artikkel eelpoolnimetatud majanduslikest küsimusest. Teiseks kirjutuseks on kolmas järg Hannes Anttila sulest, käsitades neid kohustusi, mis ohvitseridel ja eriti väeosade ülematel sõdurite kasvatuses suhtes on. Kaitseliidu lahingharjutust puudutavas kirjutuses kinnitatakse, et Soome kaitseliidus on suudetud juba luua tugev alus kohalike üksuste õpetamiseks. Viimases artiklis käsitletakse sõjaväe vaimulikkude kohustusi ja raskusi.

„Suomen Sotilasajakausilehti“ — on sõjateaduslik ja sõjatehniline ajakiri. Number 9 on meile saabunud. Selles tuuakse „Vojennöi Vestnikki“ artikkel „Taktika Soome maastikul“. Nagu pealkirjast näha, arutatakse artiklis neid ülesandeid, mida Soome omapärane maastik sissetungivale armeele ja riigi kaitsjatele esitab. Kirjutaja on tahtnud selgitada neid seisukohti, mida soomlased senistel manöövril oma ajakirjanduses võtnud. Teiseks kirjutuseks on kapten Pietiläise artikkel, milles tehakse ettepanekuid Soome sõjaväe muusikakooride uuesti korraldamiseks. Kirjutaja leiab, et praegune korraldus pole aja- ega nõuete kohane. Edasi käsitab käesolev number kirjutusi ballistikast, loomaarsti-allohvitseride õpetamisest, sõjahariutusi maastikul jne. Lõpuks tuuakse selles ka kindral Mannerheimile tema 60-aastase sünnipäeva puhul Soome ohvitserideliidu poolt annetatud aadressi ning vana vibupüüsi pildid. Nagu näha, on kõneall olev number, nagu ikka, sisurikas ja huvitav.

„Suomen Sotilas“ — Soome sõjaväe nädalaleht number 41 ilmunud. Sellest leiame kõigepealt artikli, milles käsitletakse kaitsealaevastiku tähtsust Soomele, kel 1700 kilomeetrit rannikut kaitsa. Laevastiku toetuseks on asutatud „Soome Laevastiku Naisliit“ ja kirjutaja peab seda uut organisatsiooni väga tähtsaks. Nagu ikka, on „S. S.“ praeguseski numbris ajalooline artikkel, käesoleval korral kirjeldatakse 1789. a. sõjas peetud Porrassalme lahingut, kus soomlased võitsid venelasi, olgugi, et viimaseid oli kümme korda rohkem kui soomlasi. Peale ajalooliste artiklite on „S. S.“ juba pikemat aega sisaldanud humoristilise osa „Sotahullu“, mis käsitleb sõjamehe elus ettelevaid naljakamaid külg. Invaliidi osas tuuakse kirjeldus Antreas peetud invaliidide kongressist. Käesolevas numbris on ka kaks pilti Eesti ohvitseridest, neist üks võetud Helsingis ja teine Tallinnas, kadettide ohvitserideks ülemamise puhul.

„Hakkapeliitta“ number 45 sisaldab esiteks lühikese ülevaate hiljuti Soome eduskunnas vastu-

võetud uuest kaitseliidu seadusest. Mainitud seadusega pandi nimelt Soome kaitseliit, mis seni vabatahtlikuna kodanikkude organisatsioonina ja ilma seadusliku aluseta 1918. a. kodusõjast saadik tegutsenud, seaduslikule alusele. Kirjutaja peab uut seadust väga tähtsaks, sest see kindlustab kaitseliidu ohvitseridele palga ja kaitseliidule igaaastase riiklise toetuse. Edasi arutab lord

Apsley küsimust: „Kas on sõda tingimata vaja?“ Ta leiab, et praegustes oludes on see veel mitte ainult võimalik, vaid ka vajadus inimkonna uuen-damiseks. Järgmisena kirjutusena on ajalooline ülevaade Uudenkaupungi piiramisest 1855. aastal. Peale ilukirjanduslike osa on käesolevas numbris veel rida teisi vähemaid kirjutusi. A. V.

Bibliograafia.

Sõja- ja operatsioonide plaani ettevalmistamine.

M. Batorsky, Kindralstaabist.

M. Batorsky'lt kirjutatud raamat sisaldab enes- ses 74 trükitud lehekülge. Raamatu esimene lehe- külg kannab pealkirja: „Ei kuulu avalikkusele“. Raamat on välja antud vene keeles lääneringde õppeasutuste valitsuse poolt 1921. a.

Teos on määratud kõrgematele juhtidele juhtnö- rina sõjaplaani kokkuseadmisel. Autor ise nime- tab oma teost „strateegiliseks uurimuseks“, mil- les käsitab kõiki küsimusi, mis peavad valgus- tatud saama sõjaplaani kokkuseadmisel, nagu:

- 1) Piiriäärsete ja siseriigi ringkondade kohta käivate sõjastatistiliste andmete läbitöötamine;
- 2) operatsioonide plaanide kokkuseadmine eral- di iga rinde jaoks ja neile vastava üldise või osa- lise mobilisatsiooni väljatöötamine;
- 3) maastiku iseloomule, poliitilisele olukorraile ja rahva jõukusele vastava sõjariistustis-õudude kor- raldamine;
- 4) sõja-administratiivne riigi jaotus, mis voi- maldab kõige kergemalt üle minna rahuaialt — sõjaseisukorda;
- 5) sõjavägede jaotus riigiterritooriumil vasta- valt maanduslikkudele ja strateegilistele nõuetele;
- 6) ühthide ja väeosade õppekavade kokku- seadmine;
- 7) sõjaväe maanduse korraldamine;
- 8) poliitilise töö korraldamine;
- 9) sõjaväelise ettevalmistuse korraldamine enne sõjaväeteenistusse kutsumist;
- 10) täienduste küsimused.

Lahendades ülalloetuid küsimusi, peatub autor lühidalt ka side organiseerimise proble- emide juures. Autor leiab, et praegusaia lajade rinnete juures on vähe sellest, kui olemas küllaldane arv lennukeid, autosid ja mootorrataid side pidamiseks. Tarvis omada veel seliatagustel ühendusteudel maa rahuaial vastavalt ettevalmis- tatud alaliste liinide võrk. See juures tähendab autor, et suuremad raudteede magistraalid peavad koosnema kuni 20-st ühest; kõrvalised, vähema tähtsusega magistraalid aga vähemalt 4-st ühest, sest diviisid, kes nimetatuid magistraale sõjaaial peaasialikult saavad kasutama, vajavad sarnast juhede arvu.

Üldiselt näeb autor ette rahuaial peaasialikult ainult raudteede äärsete magistraalide arenda- mist, valgustades seega riiklise sidevõrgu arenda- mise küsimust riigikaitse seisukohalt liiga ühe- külgsest. Autoril on tendents siduda sõjakorral- juhthide ja nende staapide liikumise suune raud- teede suunaga. Imelik operatiivmõte . . .

Imelik on ka diviisile nõuetav juhede arv — 4 (olguigi, et see olevat minimaalne).

Autor jaotab need juhed diviisis järgmiselt:

- a) ühenduseks armee juhatajaga — 1 juhe (!);
- b) ühenduseks naabritega, s. o. vasakule ja paremale — 2 juheth;
- c) ühenduseks oma seljatagusega — 1 juhe.

Kokku 4 juheth.

Järelikult, kõik tähtsamad diviisi ühendused ripuvad ühe juhe otsas, mille tõttu on pii- ratud kõigepealt mitmesuguste sideabinõude kas- utamine (ei saa näiteks kasutada Hughes apa- raati) ja, mis kõige tähtsam — ühe juhe juu- res pole side iialgi kindel.

Peatusin meelega selle küsimuse juures pike- malt, et valgustada meie sõjaliselt mõtlejale lugejaskonnale Vene kõrgemate juhtide omapäras- t arusaamist strateegilisest sidest.

Üldkokkuvõttes ei ole M. Batorsky teose sisu siiski huvitusest ka meie juhiskonnale, pakkudes huvitavat materjali üldise riigikaitse organiseeri- mise küsimuste teoreetilisel lahendamisel.

Käesolev raamat on inventeeritud Kindral- staabi raamatukogus nr. 2028 all. R. Tck.

Kindral Passaga: **Le Calvaire de Ver- dun** (Verduni Kolgata). Paris, Lavau- zelle 1927. a. Hind 18 fr.

Et maalida pilti sellest tragöödiast, mis aset leidis Verduni müüride all ja anda ettekujutus selle suure võitluse järkudest — õnnetuist ja õn- nelikkusest, vajame sarnase mehe sulge, kes põhiali- kult tunneks Ilmasõda, kes oleks hea strateeg ja taktik ning kellel oleks teadmisi ja oskusi süve- neda sõja psühholoogiasse.

Seda on kindral Passaga, kes lihtsais kuid sel- geis kirjeldusis elustab möödunud, ja süvenenud arutluste ning vaatluste põhjal annab sellest suu- rest lahingust tähelepanuväärivaima sünteesi. Ta esitab meile tagasihoidlikult selle tragöödia põh- iuseid, ta laseb meil kaasa elada juhtidega rõ- musid võitluse puhul ja üksikuil lehekülgedel iäl- jendamatute sõnadega tõmbab eesriide, et näidata meile Verduni kaitsva sõduri moraalsel suurust... Lõpuks näitab kindral Passaga noort Ameerika sõjaväge, kes haaratud entusiasmist ja võlutud surmude appihüüdest tõttas lahingväljadele, et voi- delda idamaalise tooruse vastu muinasjutulise kindluse (Verduni) varjul.

Kõne all olev raamat sisaldab 160 lehekülge teksti 44 fotot ja lisana 4 kaarti. See raamat on tõlkitud ingliskeelde; soovitav oleks selle teose tõlkimine kõikidesse keeltesse selleks, et näidata Prantsusmaa moraalsel suurust ja puhtust.

Revue d'Artillerie, okt. 1927 järele M. L.

Kaitseväe elu.

Pärnu garnisoni üleajateenijate allohvitseride kogu tegevusest.

Pärnu garnisoni üleajateenijate allohvitseride kogu juhatause otsusega 11.9.27. nr. 30 korraldati 10. ja 23. oktoobril s. a. üleajateenijate vahelised laskevõistlused Inglis vintpüssidest ja 9 mm. püstol-browningutest. Eelvõistlusi ei peetud, ning sellega seati võistlusteks ühekordsed tingimused üles nii, et ühekordse laskmise järele otsustati paremuse järjekord.

Laskevõistluste peakorraldajaks oli kogu esimees van. allohv. A. Rohula, kuna võistlustingimuste lõpuliikuks väljatöötamiseks ja laskurite paremuse hindamiseks oli moodustatud vastav komisjon, kuhu kuulusid: kapten H. Kubbo, leitn. A. Lipmann, van. allohv. A. Rohula ja 1. järgu kirjutaja J. Tõnisson.

Pärnu garnis. üleajateenijate allohv. kogu laskevõistlustel 1927. a.

Istuvad vasakult paremale: 1) V. a. o. Voldemar Blumann (A kl. I. auh.), 2) laskevõistluste peakorraldaja v. a. o. August Rohula, 3) veltveebel Karl Frosch (B kl. III. auh.).

Seisavad vasakult paremale: 1) Veltveebel Georg Laur (A kl. III. auh.), 2) 1. järgu kirjut. Karl Rõuk (C kl. I. auh.), n. a. o. Evald Bader (A kl. II. auh.).

Vintpüssidest võistlejad olid jagatud kolme eriklassi (A, B, C). — A klassis võistlesid — kõik õppe-, laskur- ja kuulipildujate kompaniide veltveebelid, rühmavanemad ja jaoulemad; B klassis võistlesid — side, suusk-jalgratturite k-dode ja töökompanii veltveebelid, rühmavanemad, jaoulemad ja kõik rivi allüksuste varahoidjad ning relvurid; C klassis võistlesid — kõik staapides ja asutustes teenivad üleajateenijad, diviisi orkester ja osa töökompanii üleajateenijaid.

Võistlustingimused olid:

I. Vintpüssidest laskmisel A klassile.

Kaugus 300 mtr.; asend — 5 padr. lamades käelt ja 5 põlvelt, harilik asend; üldine padrunit kulu 10 tk. Märk — rahvusvaheline võistlus-märklaud 10-ringiline (L. E. I. vihk, joon. nr. 52).

Laskmine algab asendist, lamades käelt, püss enne juhataja vilet laetud 5 padrunita,

juhataja poolt lõpu vilet ei anta, kuid laskmise lõppemisel lööb laskja käe püsti. Aeg 100 sekundi. Iga üle saja sek. läinud järgmine 3 sek. loeb üks silm saavutatud silmade summast maha.

Tingimine loetakse täidetuks aja peale vaatamata, kui eelkirjeldatud võistluslaskmisel laskur on saavutanud vähemalt 65 silma ja märklauda tabanud kõik kuulid.

II. Vintpüssidest laskmisel B klassile.

Kaugus 150 mtr.; asend — 5 lasku lamades käelt, 5 põlvelt ja 5 püsti käelt. Padrunikulu 15 tk. Märk — ringmärk 12-ringiline ja maastikul lamav laskur (L. E. I. vihk, joonistused nr. 46 ja 54). Laskmine algab ettenähtud asenditest, missugusest laskur ise soovib. Laskmise algul antakse kaks proovilasku, missugused aga tingimuste hulka ei kuulu. Aeg 3 min. 30 sek. Püss enne juhataja vilet laetud 5 padrunita, lõpu vilet ei anta, laskmise lõppemisel lööb laskur käe püsti. Üle määratud aja läinud iga järgmine 3 sek. loeb 1 silm saavutatud silmade summast maha, kus juures iga 1-ne ja 2-ne sek. kolmeks loetakse. Tingimine loetakse täidetuks aja peale vaatamata, kui laskur on eelkirjeldatud võistluslaskmisel rinnamärgi ringide sisse tabanud vähemalt kümme kuuli ja lamavas laskurisse kaks kuuli, kusjuures peab olema ringmargis üheksa tabamist mitte alla 7 ja silmade summa 85. Paremu hindamine aja, silmade summa ja tabamuste järele, kus juures üle kahe kuuli lamavas laskurisse tabatud iga järgmine kuul vastab ringmärki tabatud 8 silmale.

III. Vintpüssidest laskmisel C klassile.

Ringmargis silmade summa 70 ja 9 lasku mitte alla 5. Muud tingimused needsamad, mis B klassil.

IV. Püstol-browningutest laskjatele.

Kaugus 30 mtr. Asend püsti käelt — ilma pärata. Padrunikulu 7. Märk — ringmärk kolme ringiline, ringide vahe 6 cm., üldine raadius 36 cm. Silmade summa 10. Aeg 25 sek. Üle 25 sek. läinud iga järgmine 3 sek. loeb üks silm maha. Tingimine loetakse täidetuks, kui laskur on saavutanud vähemalt 10 silma ja märklauda tabanud kõik kuulid. Muud vaheldused needsamad, mis laskmisel vintpüssidest A klassile.

Esimene järk võistlustest peeti ära mere ääres — linna karjamaal, kus võistlusi jälgis ka garnisoni ülem kolonel Rosenberg. Et tähendatud päeval võistlustega lõpule ei jõutud, peeti 23. okt. s. a. lisavõistlused vintpüssidest laskjatele B ja C klassis — rügemendi laskestiiris.

Üldiselt võttis võistlustest osa — vintpüssidest 46 ja püstol-browningutest 34 üleajateenijat.

Auhindasid oli kogu poolt väljapandud 16.000 marga väärtuses.

Auhinnad omasid järgmised üleajateenijad:

A klassi vintpüssidest.

I auhind hõbe portsigaar — van. allohv. V.

Bluman 3-da diviisi õppekompaniist (67 silma, 64 sek.).

II auhind must uur — noor. allohv. E. Bader 3-da diviisi õppekompaniist (65 silma, 80 sek.).

III auhind suur hõbelusik — veltveebel G. Laur 6. jal. rüg. 2. klp. kompaniist (65 silma, 100 sek.).

B klassis vintpüssidest.

I auhind hõbeuur — veltveebel K. Frosch 6. jal. rüg. side komandost (92 silma, 2 tab., 229 sek.).

C klassis vintpüssidest.

I auhind suur hõbepeeker — 1. järgu kirjutaja K. Rõuk 6. jal. rügem. staabist (96 silma, 5 tab., 207 sek.).

Püstol-browningutest ja B ning C klassis vintpüssidest võistlejatel tuli ülesseatud tingimuste mittetäitmise tõttu osa auhindasid sisse jätta. Et küll paljud laskurid veel head tagajärjed saavutasid, kuid mõnekülgset tingimuste vähe nõrgaks jäid, jättis võistluste korraldajad komisjon selle peale vaatamata auhinnad väljaandmata, ning andis auhinnad välja ainult neile laskuritele, kes puhtalt ülesseatud tingimused täitsid.

Kogu juhatusel on töökava's ettenähtud ka tuleval aastal, suve lõpukuudel omavahelisi laskevõistlusi korraldada, sellepärast otsustas kogu juhatus sissejäänud auhinnad tulevasteks võistlusteks ülekanada.

Auhindade väljaandmine oli 30. okt. s.a. allohvitsereide kogu ruumides, kuhu ilmus ka garnisoni ülem kolonel Rosenberg ühes adjutant kapten Jako'ga. Auhinnad andis võitjatele kätte garnisoni ülem, seal juures tänas kõiki võistlustest osavõtjaid, iseäranis aga võistlustel auhinna omanud üleajateenijaid ja kogu juhatusel ilusa algatuse eest garnisoni üleajateenijate peres.

A. R.

Gaasiasjanduse instruktorite kursustelt.

Kindel kaitse lahinggaaside vastu on teostatav ainult isiklike kaitseabinõude abil. Üheks sarnaseks kaitseabinõuks on gaasimask. Maski näole asetamine peab võimalikult kiirelt sündima ja ei tohi üle 15 sek. aega nõuda. Kursustel toimendatud katsetel saavutati järgmisi tagajärgi:

A) Inglise gaasimaskiga.

a) Ooteasendist — kaitseasendisse:

1) Leitnant Elendt, III diviisi õppekompanii 5,0 sek.,

2) N.-leitn. Tomson, Pioneer pataljon 6,0 sek.,

3) Leitnant Otmann, 6. jalaväe rügement 6,5 sek.,

4) Leitnant Landberg, 1. soomusrong. rügement 6,5 sek.

b) Kandeasendist — kaitseasendisse:

1) Leitnant Elendt, III diviisi õppekompanii 8,0 (20,0) sek.,

2) N.-leitn. Tomson, Pioneer pataljon 8,0 (24,0) sek.,

3) Leitnant Landberg, 1. soomusrong. rügement 9,0 (25,0) sek.,

4) Kapten Grün, 7. jalaväe rügement 9,0 (27,0) sek.

Klambrites — aeg ühes kandekoti rinnale asetamisega.

B) Prantsuse „R. S. C.“ maskiga.

c) Ooteasendist — kaitseasendisse:

1) Leitnant Elendt, III diviisi õppekompanii 4,5 sek.,

2) Leitnant Landberg, 1. soomusrong. rügement 4,5 sek.,

3) N.-leitn. Madisson, Sakala jalav. rügement 4,5 sek.,

4) Kapten Vask, 2. jalaväe rügement 5,0 sek., N.-leitn. Pliisnik, 1. div. õppekomp. „

d) Kandeasendist — kaitseasendisse (ilma püssita):

1) Leitnant Otmann, 6. jalaväe rügement 11,0 sek.,

2) Leitnant Elendt, III diviisi õppekompanii 13,0 sek.,

3) N.-leitn. Madisson, Sakala jalaväe rügement 13,5 sek.,

4) Kapten Grün, 7. jalaväe rügement 13,5 sek.

e) Kandeasendist — kaitseasendisse (püssiga):

1) Leitnant Otmann, 6. jalaväe rügement 11,5 sek.,

2) Leitnant Elendt, III diviisi õppekompanii 12,0 sek.,

3) N.-leitn. Madisson, Sakala jalaväe rügement 14,0 sek.,

4) N.-leitn. Hints, III diviisi suurtükivägi 14,0 sek.

f) Kandeasendist — kaitseasendisse (pimedas):

1) Leitnant Elendt, III diviisi õppekompanii 13,5 sek.,

2) Leitnant Otmann, 6. jalaväe rügement 14,0 sek.,

3) N.-leitn. Madisson, Sakala jalaväe rügement 14,0 sek.,

4) N.-leitn. Tomson, Pioneer pataljon 14,0 sek.

Märkus: Kõik harjut. mütsiga.

Lõpuks olgu tähendatud, et harjutustel pannakse mask täiesti määruste kohaselt (ooteasendist — kaitseasendisse) pähe juba 2,5—3,0 sekundiga.

g) Kandeasendist — kaitseasendisse (Eestis valmistatud kandetoos, respiraator maski külge kruvitud):

1) Leitnant Elendt, III diviisi õppekompanii 5,5 sek.,

2) N.-leitn. Kõrvne, III diviisi suurtükivägi 6,0 sek.,

3) N.-leitn. Müllerstein, Pioneer pataljon 6,0 sek.

4) N.-leitn. Madisson, Sakala jalaväe rügement 6,5 sek.

E—dt.

I diviisi 9. aastapäev Narvas.

21. novembril pühitses Narvas I diviis oma 9. aastapäeva. Sel puhul oli Rahvaväljal korraldatud paraad.

Paraadi juhatajaks oli major Toffer ja paraadi vastuvõtjaks I diviisi ülem kindral O. Heinze. Kindral tervitas paraadil iga üksust ja, paraadikõnes tuletas meele üksikuid momente vabadusvõitlusest ning rõhutas, et just kindel teadmine, mille eest väljas ollakse, andis ja annab võidu. — Paraad lõppes ühise vägeva hümniga.

Langenud kangelasi mälestati päid paljastades. Peale paraadi peeti ühine aktus.

Lipp 2. jalaväe rügemendile.

Kuuldavasti on Tartu linnavalitsusel kavatsus 2. jalaväe rügemendile anda lipp. Arvatavasti sünnib see juba eeloleval vabariigi aastapäeval.

Sõjaväelisi teateid.

Uuem P.-Ameerika metallist pommipilduja „Kondor“.

Kertise lennukitehas lasi välja hiljuti esimese üleni metallist ehitatud pommitaja. Lennuk on valmistatud viimaste tehnika nõuete järele ja ühendab eneses niihästi pommitaja, kui ka hävitaja omadused, nii et ta ilma hävitajate kaitseta oma ülesandeid võib täita.

„Kondor“, nii on uue lennuki nimetus, on kõige suurem praegustest Ameerikas ehitatud metall-aparaatidest. Tema kandepinna (biplan) pikkus on 27 mtr., nende üldine pindala — 135 ruut-meetrit, kere pikkus — 14 mtr., kõrgus — 5 mtr. Lennuki raskus ilma koormata 4150 klgr., koormaga — 7500 klgr. Kasulik kandejõud — 1000 klgr. pomme, viiest isikust koosnev komando, kolm kahe rauaga Lewisi kuulipildujat ja kaheksatunniliseks lennuks põlevat ainet.

Lennuk on varustatud kahe 600 H. P. Kertise mootoriga (üldine tugevus 1200 HP.), mis panevad pöörlema (2400 ringi minutis) Kertise-Riedi tüüpi metallpropellerit. Propeller on 4,2 mtr. pikk ja kaalub 100 klgr., seega kõige raskem metall-propeller ilmas.

„Kondori“ meeskond koosneb viiest isikust: lendurist, pommipildurist ja kolmest kuulipildurist.

Meeskonna ja kuulipildujate asetus on niivõrt hästi ja otstarbekohaselt läbi viidud, et pommitaja on peaaegu võimatu õhulehingus.

Mootorid on asetatud alumistel kandepindadel kahel pool lennuki kerel olevatesse mootori gondoolidesse, üks kuulipilduritest asub ees lennuki kere ninas ning tulistab kahest (ühendatud) Lewisi kuulipildujatest ette, külgedele, ülesse ja alla.

Kaks teist kuulipildurit asuvad mootorite gondoolides ning võivad tulistada tervet ruumala kandepindade taga.

Kuulipildujad on asetatud niiviisi, et nende tuli 30 mtr. kaugusel lennukist pideva tulekatte moodustab. Lenduri ja pommipilduri kabiin asub esimese kuulipilduri taga. Lennuk on varustatud kahekordse juhtimismehhanismiga — juhtumisel kui lendur surma või haavatud peaks saama, asub lennuki juhtimisele pommipildur. Niisama kergesti võivad vahetada oma kohte ka kuulipildurid, kelledest tagumised peale oma otsekoheste ülesannete ka raadiotelegrafistide ja fotograafide kohuseid täidavad.

Nagu eelpool nimetatud, on lennuk üleni metallist, peaaesjalikult durallumiiniumist, gondolite põhjad on terasest. Ainuke mittemetall osa lennukil on riidest tiibade katte. Lennuki maksimaalne kiirus on 190 klm., normaalne kiirus — 160 klm. tunnis. Täielise lahingukoormatuse juures võib peatumata ära lennata 1300 klm.

Maksimaalne lennukõrgus — 4.200 mtr.

K. Kn.

Uusi raamatuid kindralstaabi raamatukogus.

4.9507. CZIBULKA, A. Die grossen Kapitane. Ihre und ihrer Gefährten Berichte. München, Drei Masken. 376 lhk., pilt.

98.9508. STACKELBERG-SUTLEM, E. Ein Leben im baltischen Kampf. Rückschau auf Erstrebtes, Verloren und Gewonnenes. München, J. Lehmann, 1927. 183 lhk.

TALLINNA KREDIIT PANK A.-S.

AKTIVA.

Ariseis 31. oktoobril 1927. a.

PASSIVA.

Kassa ja arved teistes pankades Mk.	29.395.538.—
Väärtpaberid	3.089.521.—
Väljamaa raha ja vekslid välisvaluutas	27.225.467.—
Laenud	715.771.506.—
Korrespondendid:	
„Loro“ Mk.	13.670.957.—
„Nostro“ „	73.973.377.—
Osakonnad	9.888.449.50
Garantiid ja akkreditiiivid	207.520.442.—
Liikumata varandus	111.400.000.—
Teraskamber	3 000.000.—
Makstud %/ ja komisjon	25.993.161.—
Kulud	14 726.278.—
Muud aktivad	16.413.464.—

Mk. 1.252.068.160.50

Aksiakapital	Mk. 120.000.000.—
Tagavarakapitalid	30.000.000.—
Amortisatsioonkapital	25.600.000.—
Ametnikkude abiandmise kassa kapital	2.252.966.—
Hoiusummad	569.295.611.50
Korrespondendid:	
„Loro“ Mk.	59.932.556.50
„Nostro“ „	28.066.160.—
Osakonnad	11.396.079.50
Aval-kreditorid	207.520.442.—
Rediskont ja laenud teistes pankades	92.188.397.—
Saadud %/ ja komisjon	84.973.007.—
Muud passivad	20.842.941.—

Mk. 1.252.068.160.50

JUHATUS.

Kas Teie olete juba proovinud uut A-S. „Astoria“ tubakat

„Batavia“?

1/4 nl. Mk. 100.—
1/8 nl. Mk. 50.—

See tubak lööb kõik sellehinnalised tubakad oma headusega üle.

Pakitud maitserikkas karbis.

22. novembrist s. a. alates asuvad

kontor-, pea- ja saapakauplus
uues ühises ruumis, Eesti Rahvapanga majas
Tallinnas, S. Karja tänav 19.

Soovitame:

Saapakäuba osakonnast: Moodsaid, tugevaid jalanõusid; müük vabrikute täielikul vastutusel.

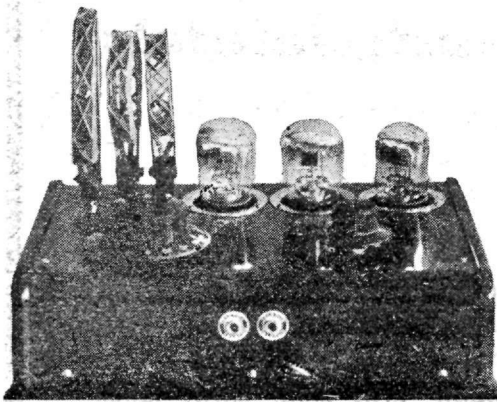
Koloniaalkauba osakonnast: Rikkalikus valikus, värsked ja kõrgeväärtuslised toiduained.

Telefoni nr. 10-19 teel tellitud kaubad saadetakse soovikorral koju

Kõige kohasemad kingitused pühadeks!

Raadio

3 lamb. „Melodic 3“ hind ühes lamp. 4.000 mk.
4 „ „Melodic 4“ „ „ „ 5.000 „
5 „ „Harmonie 5“ „ „ „ 14.000 „

Tähendatud aparaadid on oma lihtsa käsitusviisi, nägusa välimuse ja hea vastuvõtu tõttu suurt poolehoidu leidnud.

Ladus suurim valik kõiki raadio tarbeid.

Ärge ostke midagi enne kui Teie meie kaupa olete kuulnud ja näinud. Müük ka järelmaksu ja orderite peale.

K/M. Karl Lemberg, Tallinnas, Viru 3.

Grammofonid

Kõige paremad Inglise grammofonid „Columbia“ hinnad 8.000 mk. alates. Saksa grammofonid „Majestrola“ hinnad 3.750 alates. Peale selle suurim plaatide ladu.

DUNLOP

auto-mootorratta ja jalgratta kummid

ROYAL-ENFIELD, INDIAN ja**LA-FRANÇAISE-CHAMPION** jalgrattad**BRAMPTON** jalgratta osad**KANDEM** armatuurid**DEGEA** kütte ja keetmise aparaadid**KÖRTING** transformatorid ja

võrgu ühendustarbed

RADIX-ROHLAND raadio - ehitus-
materjalid.

Installatsiooni materjal

Akkumulaatorite laadimise jaam

Poolide vabrik

GERH. E. REICHELT,

TALLINN, PIKK UUL. 19.

TELEFON: 31-25.

TELEGR.: DUNLOPRUBB.

Suurim üffatus suitsetajatele!*Ilmusid uued luksuspaberossid***Aino** 20 tükki
35 marka*„Aino“ paberossid on tõenduseks, kui kõrgele on edenenud Eesti suurim tubakatehas A-S. „Astoria“.**„Aino“ paberossid on valmistatud eriti selle sordi jaoks tellitud tubakatest.**„Aino“ paberossid on pakitud moodsasse, soliid stilis karpis.**„Aino“ paberossid rahuldavad ka kõige nõudlikuma maiasmoka.***A-S. „Astoria“.**